

Катарина Радосављевић • Зорица Вукајловић
Јасмина Стојковић • Ивица Жупањац

Граматика 4

Српски језик за четврти разред основне школе

ГРАМАТИКА 4

Српски језик за четврти разред основне школе

Редакција Фондације „Алек Кавчић“

Аутори Катарина Радосављевић, Зорица Вукајловић, Јасмина Стојковић
и Ивица Жупањац

Рецензенти др Марина Токин, доцент на Филозофском факултету Универзитета
у Новом Саду, Одсек за српску књижевност
Жанка Селаковић, професор разредне наставе, ОШ „Стеван Чоловић“, Ариље
Драгана Вучен, професор разредне наставе, ОШ „Младост“, Нови Београд

Главни уредник Крста Поповски

Уредник Ана Ћешић

Илустрације Горан Витановић

Фотографије Alek Kavcic Foundation USA (Shutterstock), Wikipedia Commons

Лектура и коректура Милана Поучки

Ликовни уредник Слађана Николић

Дизајн и прелом Слађана Николић

Издавач АрхиКњига д. о. о.
Љубостињска 2, Београд

За издавача Оливер Кавчић

Штампа

Тираж

Прво издање, 2026.

ISBN 978-86-6130-086-8

Министарство просвете, науке и технолошког развоја
Републике Србије одобрило је овај уџбеник за употребу
у школама решењем број:
650-02-00090/2025-07 од 5. 1. 2026. године.

Садржај

Водич кроз уџбеник	4
--------------------------	---

УЧИМ ДА ПИШЕМ ПРАВИЛНО

Употреба и писање имена становника држава и насеља	6
Употреба и писање назива улица и тргова	8
Употреба и писање великог слова у називима институција	10
Употреба и писање великог слова у називима предузећа, установа, манифестација.....	12
Имена ликова и животиња у уметничким делима	14
Употреба и писање имена историјских догађаја и личности	16
Употреба и писање вишечланих бројева	18
Управни говор III модел, неуправни говор и наводници	20
Писање разгледнице и писма	23
Употреба и писање заменице Ви из поштовања.....	26
Употреба и писање с/са уз заменице	27
Писање речце <i>ли, л' и јер</i>	28
ЗАПАМТИ	30

СЛУЖБА РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ

Променљиве и непроменљиве речи.....	32
Субјекат и предикат.....	35
Објекат	38
Атрибут	40
Субјекат и објекат као групе речи	42
Прилошке одредбе за време, место и начин	44
ЗАПАМТИ	48

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Речи истог или сличног значења, а различитог облика	50
Описивање природе	52
Препричавање.....	54
Одређивање значења устаљених језичких израза	56
Речи истог облика а различитог значења	60
ЗАПАМТИ	62

ПРОВЕРИ ЗНАЊЕ

Провери знање о правопису.....	64
Провери знање о служби речи у реченици	66
Провери знање о језичкој култури.....	68

Водич кроз уџбеник

Ознака радна свеска на почетку лекције упућује на то да у радној свесци, на назначеној страни, треба да урадиш задатке и тако поновиш знање стечено у претходним разредима. Иста ознака на крају лекције подсећа те да у радној свесци треба да урадиш задатке и тако провежбаш оно што је научено.

Да поновимо

На почетку сваке лекције одговори на питање или уради задатак који ће те припремити за нова сазнања.

Разговарамо

Одговори на питања и уради задатке о прочитаном тексту.

Учимо ново

Важни делови текста које треба да запамтиш.

Занимљивост

Прочитај занимљивост и сазнај нешто ново.

Повезивање знања

Повежи знање из других предмета или српског језика са стеченим знањем.

Уз помоћ одраслих прочитај QR-код и сазнај нешто ново.

Објашњење непознатих речи и израза.

Кључне речи.

Запамти

Понови научено.

НИЈЕ

НЕГО

ја би

ја бих

Грешке у писању и говору које најчешће правимо.

ПРОВЕРИ
ЗНАЊЕ

Провери стечено знање.

**УЧИМ ДА
ПИШЕМ
ПРАВИЛНО**

Допуни реченицу тако да буде исправна:

Имена народа пишу се _____ словом.

Употреба и писање имена становника држава и насеља

Пажљиво прочитај текст и обрати пажњу на велика слова која су означена црвено и плаво.

Ања и Немања воле да путују. Један део распуста су провели код пријатеља у **А**устрији, који имају хотел. Њихови пријатељи су **С**рби, али су се свакодневно дружили и са **А**устријанцима. Упознали су и **Ш**вајцарце који су их позвали да дођу код њих у **Ш**вајцарску на скијање, као и **М**акедонце који су пожелели да их упознају са лепотама своје државе, **С**еверне **М**акедоније.

Ања и Немања су нове пријатеље позвали да дођу у **С**рбију. Направили су и план куда ће их све водити.

Прво ће их одвести у **Н**ови **С**ад јер је Немања **Н**овосађанин. Показаће им Петроварадинску тврђаву и многе знаменитости које се налазе у центру **Н**овог **С**ада, али и Фрушку гору.

Ања је одлучила да им покаже **Т**ополу и **А**ранђеловац, насеља у Шумадији. **Т**опољани и **А**ранђеловчани су познати по гостопримству.

Учимо ново

Имена држава и њихових становника пишу се **великим почетним словом**.

Држава	Становници	Становник	Становница
Србија	Срби	Србин	Српкиња
Аустрија	Аустријанци	Аустријанац	Аустријанка
Швајцарска	Швајцарци	Швајцарац	Швајцаркиња
Северна Македонија	Македонци	Македонац	Македонка

УЧИМО НОВО

Имена насеља и њихових становника пишу се **великим почетним словом**.

Име насеља	Становници	Становник	Становница
Нови Сад	Новосађани	Новосађанин	Новосађанка
Топола	Топољани	Топољанин	Топољанка
Аранђеловац	Аранђеловчани	Аранђеловчанин	Аранђеловчанка

Проверавамо научено

Попуни табеле као што је започето.

Име државе	Становници	Становник	Становница
Кипар	Кипрани		
			Аргентинка
Црна Гора		Црногорац	

Име насеља	Становници	Становник	Становница
Чачак		Чачанин	
Неготин			Неготинка
	Сомборци		Сомборка

Повезивање знања

У свеску напиши по три назива становница брдско-планинских предела Србије и становника равничарских предела Србије.

Занимљивост

За Топољане и Аранђеловчане ћеш често чути да их називају и Шумадинци пошто се тај део Србије зове Шумадија. Шумадинци су и: Крагујевчани, Горњомилановчани, Книћани, Младеновчани, Варваринци, Јагодинци, Смедеревци, Грочани и многи други.

НИЈЕ

Смедеревљанин
Ваљевчанка

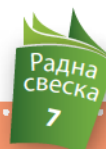
НЕГО

Смедеревац
Ваљевка

• велико слово у писању имена становника држава и насеља

Подвуци одговарајуће речи да би искази били тачни.

Властите именице пишемо великим/малим словом.

Заједничке именице пишемо великим/малим словом.

Употреба и писање назива улица и тргова

Пажљиво прочитај текст и обрати пажњу на називе улица и тргова који су означени бојама.

Ученици 4. разреда из Краљева добили су план екскурзије.

ПЛАН ЕКСКУРЗИЈЕ

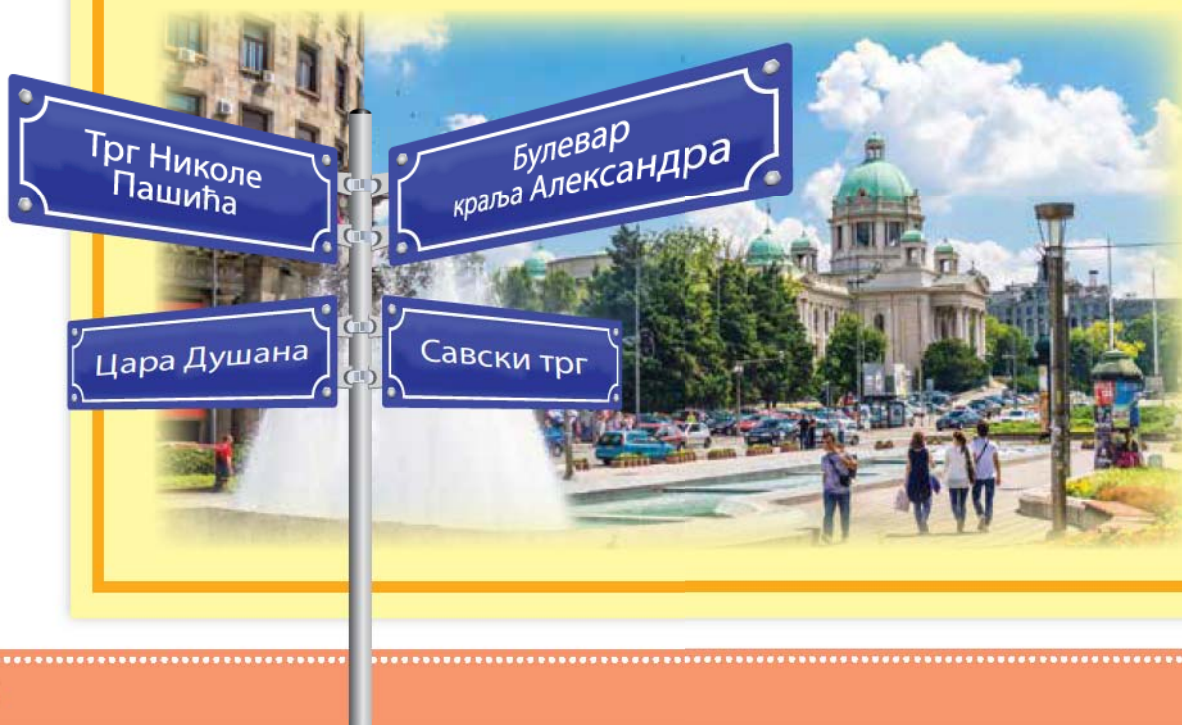
Полазак за Београд је испред школе, у **Улици Олге Јовичић Рите**, у 8 часова.

Долазак у Београд, на **Савски трг**, око 9.30 часова.

Вожња трамвајем до **Булевар краља Александра**, а затим шетња до **Трга Николе Пашића**. После кратког задржавања наставак разгледања града: **Теразије**, **Улица кнеза Михаила**, **Васина улица**, **Змај Јовина улица** и **Улица кнегиње Љубице**.

Посета парку на **Студентском тргу**, а потом шетња **Узун Мирковом улицом** до Калемегдана.

После обиласка зоо-врта, окупљање у **Улици Вука Бојовића** и одлазак до **Улице цара Душана**, где ће нас чекати паркирани аутобус. Полазак за Краљево око 16.30 часова. Долазак у Краљево око 18 часова, код зграде Поште у **Цара Лазара**.

УЧИМО НОВО

Називи улица, тргова и булеvara пишу се великим почетним словом .	Улица Олге Јовичић Рите, Булевар краља Александра, Савски трг, С тудентски трг.
Ако се у називу улица или тргова налазе властита имена , она се увек пишу великим словом .	Улица Вука Бојовића , Трг Н иколе Пашића.
Речи улица , булевар и трг се пишу малим почетним словом ако нису на првом месту у називу.	В асина у лица, З мај Ј овина у лица, С тудентски т рг, С ветосавска у лица.
Речи улица , булевар и трг се пишу великим почетним словом ако су на првом месту у називу.	Улица О лге Ј овичић Р ите, У лица В асе Ч арапића, У лица З мај Ј овина, Т рг Н иколе Пашића.
Ако се у називу улице налази заједничка именица , а није на почетку имена улице или трга, и која означава титулу : краљ, цар, кнез, кнегиња и сл. пише се малим почетним словом .	Улица ц ара Д ушана, У лица к негиње Љ убице, У лица к неза М ихаила.
Ако је титула историјске личности постала саставни део имена, онда се и назив титуле пише великим почетним словом .	Улица Х ајдук В ељка, У лица К раљевића М арка.

Проверавамо научено

Поред тачно написаних назива улица или тргова упиши у квадратић слово **Т**, а поред нетачних слово **Н**.

Трг Ослобођења ☐ Улица хајдук Вељкова ☐ Булевар Николе Тесле ☐
 Прешевска Улица ☐ Улица мајора Гавриловића ☐ Дечанска улица ☐

Повезивање знања

Ако желиш да пронађеш неку улицу на апликацији Гугл мапа (Google map), мораш да знаш и место где се она налази, јер више насеља може имати исте називе улица. На пример: Улица Вука Караџића постоји у Ваљеву, Лозници, Новом Саду, Зрењанину, Београду...

Занимљивост

Многе улице и тргови су добили називе по знаменитим личностима из наше прошлости. То су људи који су се истакли у некој уметности, науци, по својој хуманости, или су битни за историју наше земље.

НИЈЕ

Добродошли
у Свилајнац!

НЕГО

Добро дошли
у Свилајнац!

• велико слово у писању назива улица и тргова

Шта је институција? Заокружи слово испред тачног одговора.

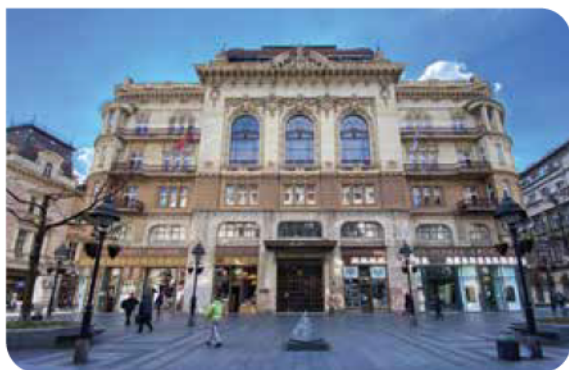
- а) државна установа б) врста речи

Употреба и писање великог слова у називима институција

Пажљиво прочитај текст и обрати пажњу на истакнута велика слова.

У Београду се налазе институције које су важне за рад Републике Србије. То су: **Н**ародна скупштина **Р**епублике **С**рбије, **В**лада **Р**епублике **С**рбије и **П**редседништво **Р**епублике **С**рбије. **В**ладу чине различита министарства: **М**инистарство просвете, **М**инистарство културе и информисања, **М**инистарство здравља, **М**инистарство омладине и спорта... Најважнија институција која омогућава коришћење новца и функционисање банака је **Н**ародна банка **С**рбије.

Београд је седиште и најважнијих образовних, културних и здравствених институција као што су: **Н**ародна библиотека **С**рбије, **У**ниверзитетски клинички центар **С**рбије, **В**ојномедицинска академија, **У**ниверзитетска дечја клиника, **С**рпска академија наука и уметности, **Н**ародна библиотека, **Н**ародни музеј, **Н**ародно позориште итд.

▲ Српска академија наука и уметности у Београду

▲ Народна библиотека Србије у Београду

▲ Народни музеј у Београду

▲ Матица српска у Новом Саду

И у другим градовима Србије постоје важне институције које омогућавају функционисање наше земље. У сваком граду постоје зграде општине, на пример: Општина Баточина, Општина Пожега, Општина Шид.

Ту су и различите здравствене и културне институције које користи становништво одређеног краја: Универзитетски клинички центар Војводине, Универзитетски клинички центар Ниш, Универзитетски клинички центар Крагујевац, Универзитет у Нишу, Универзитет у Крагујевцу, Универзитет у Новом Саду, Универзитет у Београду, Матица српска у Новом Саду...

▲ Музичка школа „Мокрањац“ у Београду

▲ Етнографски музеј у Београду

УЧИМО НОВО

Називи институција пишу се великим почетним словом, а остале речи у називу малим уколико нису властите именице.

Проверавамо научено

Подвуци тачно написане називе институција.

Народна Банка Србије, Народни музеј, дом здравља Краљево, Завичајни Музеј Параћин, Народна библиотека „Вук Караџић“ Алексинац.

Повезивање знања

На зградама којих институција се истиче државна, а на којим народна застава Републике Србије? Одговор потражи у уџбенику природе и друштва.

Занимљивост

Називи институција се често скраћују, али и тада морамо да пазимо које речи се пишу великим словом.

Влада Републике Србије донела је одлуку о продужетку школског распуста. Одлуком чланова Владе распуст у Србији је продужен за седам дана.

НИЈЕ

Европска Унија

НЕГО

Европска унија

• писање великог слова у називима институција

Напиши назив твоје школе. _____

Употреба и писање великог слова у називима предузећа, установа, манифестација

Пажљиво прочитај текст и обрати пажњу на велика слова и наводнике који су истакнути.

У Србији се одржавају бројне манифестације. Најпознатије манифестације које су посвећене деци су: „**Ђ**ачки **В**уков сабор” у Тршићу, **М**еђународни сусрети деце **Е**вропе „**Р**адост **Е**вропе”, „**У**лица отвореног срца” у Београду, „**З**мајеве дечје игре” у Новом Саду, **Р**епубличка смотре рецитатора „**П**еснице народа мог” у Ваљеву и многе друге.

Симбол дечје манифестације „Радост Европе” ▶

Учимо ново

Називи манифестација пишу се великим почетним словом. Ако се у називу нађе неко посебно име, пише се великим почетним словом и обележава се наводницима.

Пажљиво прочитај текст и обрати пажњу на велика слова и наводнике.

Ученици **О**сновне школе „**К**раљ **М**илутин” у Грачаници су учествовали на ликовном, наградном конкурс **Е**тнографског музеја у Београду. Као награду су добили књиге за опремање библиотеке и слаткише. Књиге је поклонило **И**здавачко предузеће „**А**рхиКњига”. За слаткише су била задужена предузећа: **Ф**абрика прехранбених производа „**Ш**тарк”, „**П**ионир” и „**Б**амби”.

Поводом доделе награда организована је прослава којој су присуствовали и будући ђаци из **П**редшколске установе „**Ђ**урђевак” као и пријатељи из **Ф**удбалског клуба „**Г**рачаница” и **М**узичке школе „**С**теван **М**окрањац”. Догађај је био организован у **Д**ому културе „**Г**рачаница”. На крају програма прочитано је писмо којим глумаци из **М**алог позоришта „**Д**ушко **Р**адовић” у Београду позивају ученике да буду њихови гости.

Учимо ново

Називи предузећа и установа често садрже и лична имена. Тада се **лично име обележава наводницима и пише великим почетним словом**.

Проверавамо научено

У тексту подвучи називе установа и манифестација које су погрешно написане. Текст правилно препиши у свеску писаним словима ћирилице.

У Србији постоји више установа и манифестација које славе дело Вука Стефановића Караџића. У Београду се налази установа вукова задужбина која негује српски језик и језичку културу. Ова задужбина има и посебне огранке у градовима Србије. Огранак у Чачку се зове „чувари дела вука караџића“. Ова установа у Чачку организује манифестацију „дани вука караџића у чачку“. Огранак задужбине у Баваништу организује манифестацију која носи назив дечји сабор „дани ћирилице“.

Повезивање знања

У историји српског народа догађало се да уметници или богати људи поклањају имовину, куће, библиотеке, уметничка дела и сл. свом народу. Тада кажемо да су они задужбинари, добротвори, а да је имовина коју су оставили народу њихова задужбина. Задужбине најчешће носе назив по задужбинарима. У народној причи из твоје читанке „Најбоље задужбине“ задужбине су добра дела двојице трговаца.

▲ Зграда Ректората БУ у задужбини Мише Анастасијевића

Занимљивост

Нека државна предузећа и установе као и спортске организације имају дугачке називе. Зато се у говору и писању уместо пуних назива често користе скраћенице.

Београдски универзитет – БУ

Радио-телевизија Србије – РТС

Електропривреда Србије – ЕПС

Фудбалски клуб „Црвена звезда“ – ФК „Црвена звезда“

Кошаркашки клуб „Партизан“ – КК „Партизан“

Предшколска установа „Радосно детињство“ – ПУ „Радосно детињство“

НИЈЕ

„Фабрика Штарк“

НЕГО

Фабрика „Штарк“

• писање великог слова у називима предузећа, установа, манифестација

Како пишемо називе уметничких дела и које интерпункцијске знаке тада користимо?

Имена ликова и животиња у уметничким делима

Пажљиво прочитај текст и обрати пажњу на велика слова која су истакнута.

У одељењу четвртог разреда ученици су добили задатак да представе омиљени лик који може бити књижевни јунак, кућни љубимац или домаћа животиња. Поделили су се у групе.

Прва група представила је омиљене ликове из књижевности: **Пипи Дугу Чарапу**, **Светлооку**, **Босоног**, **Трнову Ружицу**, **Малу Сирену**, **Петра Пана** и **Малог Принца**.

Друга група је представила кућне љубимце и домаће животиње. Маша је представила пса **Диксија**, Ања бакину овцу која се зове **Црна**, Страхиња краву **Милку**, а Стеван гуску **Мадам**.

Трећа група је писала о познатим коњима који су били верни пратиоци наших народних јунака. У пројекту су навели да је Марко Краљевић имао коња **Шарца**, Милош Обилић **Ждралина**, војвода Момчило **Јабучила**, Дамјан Југовић **Зеленка**, а Бановић Страхиња **Ђогина**.

Четврта група писала је о животињама које су познати ликови анимираних филмова, стрипова и филмова. Јована је писала о шкотском овчару **Леси** из романа „Леси се враћа кући“, који је и главни јунак истоименог филма. Петар је описао коња **Белу Гриву** из истоименог романа, а Јасна је писала о **Мачку Тоши** из романа Бранка Ћопића. Сања и Горан су описали ликове из анимираних филмова и стрипова: мачка и миша **Тома** и **Џерија**, пса **Снупија**, **Мики Мауса**, **Патка Дачу**, **Шиљу**, **Мазу** и **Луњу**.

мачак **Том** и миш **Џери**

Маша и **Луња**

Снупи

Нана – пас дадиља из прича о **Петру Пану**

УЧИМО НОВО

Имена ликова из уметничких дела пишу се великим почетним словом.

Великим почетним словом пишу се и имена животиња које су ликови у уметничким делима. У вишечланим именима која садрже и неке заједничке именице које су саставни део имена, као што је Бела Грива, оба дела имена пишу се великим почетним словом.

Проверавамо научено

Заокружи правилно написана имена ликова из уметности и животиња.

маче Маза Пас Рекс корњача Жозефина папагај луле
војводин коњ Јабучило портрет монализе

Повезивање знања

Имена измишљених ликова као што су Снешко Белић, Деда Мраз и Божић Бата такође се пишу великим почетним словима.

Снешко Белић

Деда Мраз

Занимљивост

Мајмун Сами је био један од најпознатијих станара београдског зоо-врта. Овај мужјак шимпанзе је успео два пута да побегне из свог кавеза и прошета се центром Београда. Захваљујући Самију, услови у зоо-врту су побољшани, кавези животиња су проширени и повећана је безбедност свих станара. Зато је Самију подигнут споменик у Врту добре наде, како се зове београдски зоо-врт.

НИЈЕ

НЕГО

Косовка девојка

Косовка Девојка

Да поновимо

Подвуци одговарајућу реч тако да исказ буде тачан.

Имена, презимена и надимке људи пишемо великим/малим словом.

Употреба и писање имена историјских догађаја и личности

Пажљиво погледај табелу и обрати пажњу на истакнута велика слова.

ИСТОРИЈСКИ ДОГАЂАЈ	Бој на К осову / К осовска битка	Прва велика сеоба Срба	Први српски устанак	Други српски устанак	Први светски рат
ЛИЧНОСТ	кнез Л азар Х ребељановић	патријарх А рсеније III Ч арнојевић	вожд Ђ орђе П етровић К арађорђе Х ајдук В ељко	кнез М илош О бреновић	краљ П етар I К арађорђевић

▲ Други српски устанак

▲ кнез Милош Обреновић

Учимо ново

Великим почетним словом пишу се **називи историјских догађаја** као што су ратови, битке, сеобе, буне и устанци (Бој на Косову, Први светски рат).

Имена и презимена историјских личности као и **устаљени додаци уз њихова имена** пишу се великим почетним словом (Хајдук Вељко, Марко Краљевић).

Имена историјских личности се пишу великим словом, **а малим словом се пишу називи њихових титула** уколико нису устаљени додатак њиховог имена као што су краљ, цар, кнез, кнегиња, војвода, вожд, епископ и сл. (кнез Милош Обреновић, краљ Петар I Карађорђевић).

Проверавамо научено

На линијама правилно напиши називе догађаја и историјских личности.

црска битка _____

генерал павле јуришић штурм _____

краљевић марко _____

Повезивање знања

Ђорђе Петровић Карађорђе био је вожд, вођа Првог српског устанка и оснивач владарске породице Карађорђевић. По њему је велики број улица и тргова широм Србије добило назив. Прочитај примере, подсети се и објасни зашто је у речи ВОЖД у првом случају употребљено мало слово, а у другом велико.

Живим у Улици вожда Карађорђа 8.

Моја адреса је Вожда Карађорђа 8.

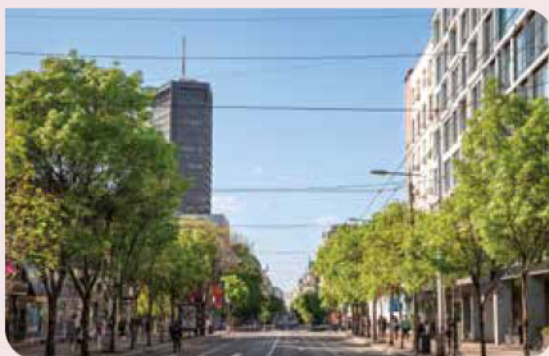

вожд Ђорђе Петровић Карађорђе ►

Занимљивост

Кроз историју су многе улице мењале имена. Тако је улица која се налази у Београду, а иде од Теразија до Трга Славија кроз историју имала више назива: Крагујевачка улица, Миланова улица, Улица маршала Тита, Улица српских владара. Данас носи назив Улица краља Милана по Милану Обреновићу I, првом краљу Србије после стицања њене независности 1882. године.

▲ Изглед Улице краља Милана почетком 20. века и данас

НИЈЕ

НЕГО

битци

битки/бици

• велико слово • историјске личности и догађаји

Радна
свеска
12

Да поновимо

На линијама напиши бројеве речима.

4 _____, 16. _____, IX _____,

11 _____, 15 _____.

Употреба и писање вишечланих бројева

Прочитај текст и обрати пажњу на истакнуте речи.

Златко је отишао у продавницу да купи намирнице за доручак. Понео је новчаницу од **две хиљаде** динара. Купио је јогурт који кошта **сто двадесет два** динара, шунку која кошта **шестсто осамдесет пет** динара и хлеб чија је цена **сто педесет и осам** динара.

РАЧУН

ФИСКАЛНИ РАЧУН
107506119

Назив	Кол. х	Јед. цена	Укупно
Јогурт 1 ком.			122 дин.
Шунка 1 x 200			685 дин.
Хлеб 1 ком.			158 дин.
За уплату:			965 дин.
Плаћено			1000 дин.
Кусур			35 дин.

← сто двадесет два или сто двадесет **и** два

← шестсто осамдесет пет или шестсто осамдесет **и** пет

← сто педесет **и** осам или сто педесет осам

← деветсто шездесет пет или деветсто шездесет **и** пет

← хиљаду

← тридесет пет или тридесет **и** пет

Учимо ново

Вишечлани бројеви се најчешће пишу цифрама, а могу бити написани и речима. Ако их пишемо речима, **сваку реч пишемо одвојено**. Између претпоследње и последње речи може стајати **и**:

хиљаду триста седамдесет девет или **хиљаду триста седамдесет и девет**.

Неки вишечлани бројеви могу да се пишу и као једночлани.

100	једна стотина	сто
200	две стотине	двеста
300	три стотине	триста
400	четири стотине	четиристо
500	пет стотина	петсто
600	шест стотина	шестсто
700	седам стотина	седамсто

Проверавамо научено

Дате бројеве напиши речима.

3 563 842 _____

639 721 _____

Повезивање знања

Пажљиво погледај која је разлика у писању бројева 6 и 600.

шесто
редни број
шесто место
6. место

шестсто
основни број
шест стотина
600 динара

Занимљивост

Када пишеш састав, бројеве који су мањи од десет треба да пишеш речима. Бројеве веће од десет можеш да пишеш цифрама. Такође, реченицу не почињи бројем.

НИЈЕ

четрсто

НЕГО

четиристо

Шта је управни говор и које интерпункцијске знаке употребљавамо да га означимо?

Управни говор III модел, неуправни говор и наводници

Пажљиво прочитај одломак из приповетке „Босоноги и небо”. Уочи управни говор и како су употребљени наводници.

Босоноги је рекао: „Пољубио сам небо.”
„Све ти верујем, али, то лажеш!”, рекао је брат.
„Немогуће!”, узвикнуо сам ја, „ниси га могао
дохватити уснама!”

Управни говор користимо када хоћемо да тачно наведемо туђе речи онако како их је неко изговорио. При писању туђих речи користимо **наводнике**.

Управни говор можемо да пишемо помоћу **три модела**.

Први модел: прво су наведене пишчеве речи, а затим управни говор.

Босоноги је рекао: „Пољубио сам небо.”

На крају пишчевих речи пишу се две тачке. Управни говор је обележен наводницима и пише се великим почетним словом. Тачка на крају исказа пише се пре затвореног знака навода.

Други модел: прво је наведен управни говор, а затим пишчеве речи.

„Све ти верујем, али, то лажеш!”, рекао је брат.

Управни говор је обележен наводницима и одвојен је запетом од пишчевих речи. Ако је у питању упитна или узвична реченица, упитник или узвичник се пишу пре затвореног знака навода и запете која управни говор одваја од пишчевих речи.

Учимо ново

Трећи модел управног говора: прво је наведен управни говор, затим пишчеве речи и поново управни говор.

„Немогуће!”, узвикнуо сам ја, „ниси га могао дохватити уснама!”

Пишчеве речи се одвајају запетама са обе стране и прво слово пишчевих речи и прво слово другог дела управног говора је мало, осим уколико почиње властитом именицом. Управни говор је обележен наводницима.

Прочитај како је препричан овај дијалог.

Босоноги је рекао да је пољубио небо. Брат је одговорио како му све верује, али да то лаже. Ја сам узвикнуо да је то немогуће и додао како није могао да га дохвати уснама.

Учимо ново

Уколико не наводимо тачно туђе речи, већ препричавамо оно што је неко рекао, тада користимо **неуправни говор**. У том случају се не користе наводници, већ најчешће речи **да** и **како**.

Са леве стране је пример трећег модела управног говора из приповетке Лава Николајевича Толстоја „Два мраза”. Са десне стране је тај исти пример у неуправном говору. Упореди их и обрати пажњу на истакнуте речи.

„Млад си ти још”, **рече брат Црвени Нос**, „али најпосле нека буде како ти хоћеш.” „Трчи ти за сељаком”, **додао је**, „а ја одох за господином.”

„Кад се довече састанемо”, **одговори му Модри Нос**, „видећемо чији је посао био лакши, чији тежи.”

Црвени Нос је Модром Носу рекао **да је** још млад, али **како ће** бити онако како он каже. **Додао је да** Модри Нос треба **да трчи** за сељаком, а **да ће** он трчати за господином.

Модри нос је одговорио **како ће** увече, када се буду састали, видети чији је посао био тежи.

Проверавамо научено

Текст дат у неуправном говору препиши да буде у 3. моделу управног говора.

Баба Гина је рекла да треба да нас буде срам и да се оване од Ђолета није надала. Додала је да смо Ђоле и ја направили велику штету.

Повезивање знања

Писци када пишу текст најчешће одаберу једну врсту управног говора који користе у целом делу.

У драмским делима дијалози чине већи део текста, али оно што неко изговара није написано у управном говору. На почетку исказа дато је име лика који изговара текст, а потом су пренете његове речи. Дидаксалије су написане у заградама и најчешће означене писаним словима.

Занимљивост

У штампаним текстовима уместо наводника често се користе црте.

- Пољубио сам небо – рекао је Босоноги.
- Е то лажеш. Све ти верујем, али, то лажеш! – рекао је брат.
- Ниси га могао дохватити уснама! – сумњио сам га ја.

НИЈЕ

Реко је

НЕГО

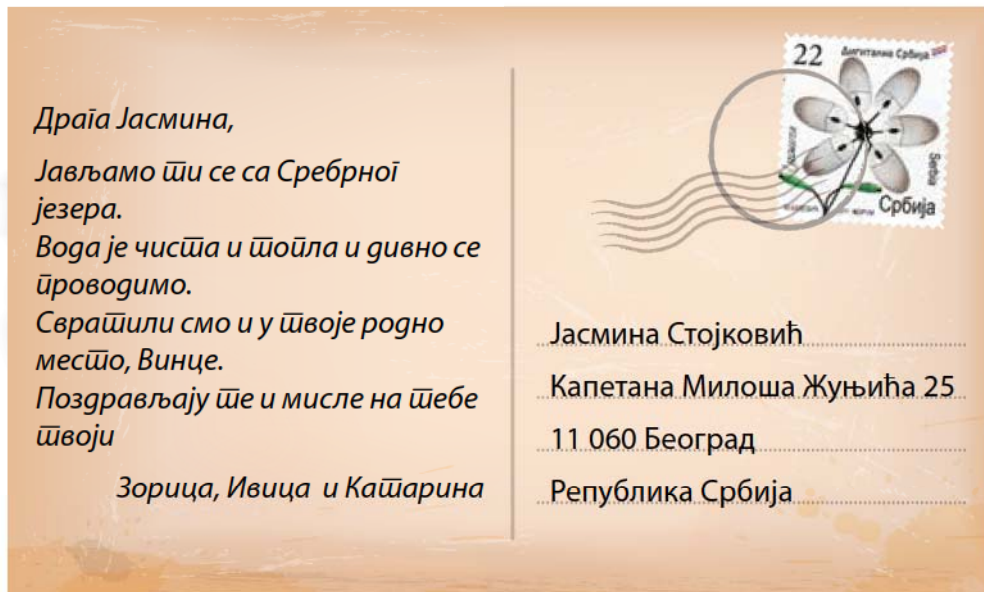
Рекао је

На који начин најчешће честиташ празнике родбини и пријатељима?

Писање разгледнице и писма

Прочитај текстове. Покушај да погодиш који је текст разгледнице, а који је текст писма. Како то знаш?

Драга моја Верице,

Ево, већ је пролетела чистава година како сам овде у Италији и како се нисмо виделе. У почетку ми је време брзо пролазило. Уписала сам се у нову школу и упознала нове пријатеље. Требало ми је мало времена да се привикнем и научим језик, али ми је сада све много лакше. Училишница у италијанској школи и моји нови другари из разреда су дивни, лепо су ме прихватили.

Ипак, много ми је дража наша училишница Јасмина. Она ми викендом држи наставу на српском језику. У овој школици сам упознала много деце из Србије и саслужила нове пријатеље. Причала сам им о нашем дворишту, о школи и нашем крају. Већ смо се договорили да ћемо заједно доћи за распис. Знам да ћеш ми помоћи да то све организујем, па ми се јави са новим идејама где бисмо све могле да их водимо.

Шта ти има ново? Како су Милан и Пера, а шта ради Марица? Како су мачићи наше Мицике из дворишта? Много ми недосиђаш и једва чекам да те видим!

Гри те и љуби твоја другарица,
 Милена

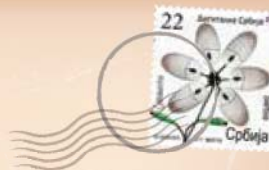
УЧИМО НОВО

Разгледница представља фотографију или цртеж места, града или знаменитости на картону. За разлику од писма, не шаље се у коверти. Садржај разгледнице је обично кратак, а начин адресирања је исти као и код адресирања писма. Да бисмо послали разгледницу, потребна је поштанска марка.

Драга Јасмина,
Јављамо ти се са Сребрної
језера.
Вода је чистија и топла и дивно се
провођемо.
Свраћили смо и у твоје родно
место, Винце.
Поздрављају те и мисле на тебе
твоји

Зорица, Ивица и Катарина

Јасмина Стојковић
Капетана Милоша Жуњића 25
11 060 Београд
Република Србија

УЧИМО НОВО

Писмо треба да има увод, разраду и закључак. Требало би и да буде читко написано како би прималац могао да га прочита.

Када пишемо писмо прво се обраћамо особи којој пишемо и на крају те реченице пишемо зарез. Наставак реченице пишемо у новом реду, али почињемо великим словом.

Драга моја **Верице**,

Ево, већ је пролетела чистава година...

На крају писма пишемо поздрав иза кога пишемо запету и у следећем реду наводимо наше име.

Гри те и љуби твоја другарица,
Милена

УЧИМО НОВО

Писмо које смо написали стављамо у коверту. На предњој страни коверте пишемо податке о примаоцу, а на полеђини наше податке. Ако писмо шаљемо из иностранства, назив државе у коју упућујемо писмо требало би да напишемо латиницом.

прималац писма	→	Верица Радосављевић
улица и број	→	Милана Благојевића 2
поштански број и место	→	34 313 Наталинци
држава	→	Serbia
пошиљалац писма	→	Milena Todorovic
улица и број	→	Via Punta del Forno 3
поштански број и место	→	34121 Trieste
држава	→	Italia

Повезивање знања

Данас писмену комуникацију најчешће обављамо преко дигиталних уређаја, пишемо СМС поруке и шаљемо електронску пошту, мејлове. Да бисмо могли да комуницирамо преко електронске поште, потребно је да имамо сопствену мејл адресу, али и мејл адресу примаоца. Када пишемо електронско писмо, поштујемо иста правописна правила као кад пишемо обично писмо. Мејлом можемо да шаљемо и фотографије, цртеже, видео и тонске записе. Код електронске поште информације се размењују тренутно, путем интернета, док обично писмо може да путује данима, а некада и недељама. Ако желиш да отвориш мејл адресу, замоли неког одраслог да ти помогне.

Занимљивост

Прва разгледница је стигла у Србију 19. маја 1871. године. Послата је из Беча за Сомбор. Нешто више о првој разгледници можеш да сазнаш на интернету уз помоћ одраслих.

▲ Прва разгледница послата из Беча за Сомбор

НИЈЕ

коферта

НЕГО

коверат или коверта

• разгледница • писмо

Да поновимо

Допуни реченицу тако да тврдња буде тачна.

Врста речи коју користимо да заменимо лица према њиховом учешћу у говору називају се _____.

Употреба и писање заменице **Ви** из поштовања

Пажљиво прочитај писмо и обрати пажњу на велика слова која су означена црвено.

Драга учишћељице,

Желимо да **Вам** захвалимо за све што **си**е нас научили. Часови које смо имали са **Вама** су били занимљиви, а **Ви** увек сиремни да нам **помоћ**и. Када нешто ни-
смо разумели, **Ви** **си**е нам сирљиво објашњавали и храбили нас да **испрајемо**
и будемо вредни.

Желимо да **Вас** обрадујемо. Јуче смо одлично урадили **тест** из **правил**иса и **Ви**
сие **прва** особа коју смо **хтели** о **томе** да обавестимо. Захваљујући **Вашој** **помоћи**,
сада боље разумемо **правил**ис и **сиурнији** смо у своје знање.

Хвала **Вам** што **си**е веровали у нас!

С **поштовањем**,
Ваши бивши ученици, **дети**аци

Учимо ново

Личну заменицу за 2. лице множине **Ви** употребљавамо када се писмено или усмено обраћамо особи коју поштујемо, која је старија од нас или је не познајемо.

Када се писаним путем обраћамо особи којој указујемо посебно поштовање и почаст, личну заменицу за 2. лице множине **Ви** увек пишемо **великим почетним словом**. То важи за све облике ове заменице: Ви, Вас, Вам, Вама, Вашој, Ваши...

Занимљивост

Начин обраћања са посебним поштовањем, када се особи обраћамо са Ви, назива се персирање. У давна времена деца су родитељима персирала из поштовања.

Повезивање знања

Старијим особама, онима које поштујемо и које не познајемо увек треба да персирамо. То је део лепог понашања, бонтонa.

НИЈЕ

Поштовани професори,
обраћам Вам се...

НЕГО

Поштовани професори,
обраћам вам се...

Употреба и писање с/са уз заменице

Пажљиво прочитај дијалог и обрати пажњу на речи које су истакнуте.

Петар: „Ања, хоћеш ли **са** **мном** на базен?”

Ања: „Хоћу! Највише волим кад идем **с** **тобом**!”

Петар: „**С** **нама** иде и мој млађи брат Огњен.”

Ања: „Одлично! А шта мислиш да и ја поведем моју сестру? **Са** **њима** ће нам бити још забавније!”

Учимо ново

С/са је непроменљива реч и означава **однос међу бићима или предметима**. Са/с означава да је неко или нешто с неким или нечим.

С/са **пише се одвојено од заменица**. Уз заменицу **за 1. лице једнине** користимо **само** облик **са** – са мнош. **Уз остале заменице пишемо с или са** – с тобом/са тобом, с њом/са њом, с њим/са њим, с нама/са нама, с вама/са вама и с њима/са њима. Када пишемо скраћени облик, односно само **с**, никада **не користимо апостроф**.

С/са може да стоји и уз именице – са Петром, са псом, с Аном.

Проверавамо научено

Подвуци речи у реченицама које нису правилно написане.

Идем свама на летовање. Са мнош долази и Јован. Другари, са вама је одлична забава. Давид је сњом био на зимовању.

Повезивање знања

С/са користимо и у изразима као што су: **с љубављу** и **с љубављу**. Тада употребљавамо скраћени облик **с** и у писању не користимо апостроф.

Занимљивост

СА може да означава и скраћеницу, али се тада више великим словима: Савез аматера – **СА**, ознака на регистарским таблицама за Сенту – **СА**, скраћени назив државе Саудијска Арабија – **СА**...

НИЈЕ

обзиром да

НЕГО

с обзиром на то да

Да поновимо

Подвуци одговарајућу реч тако да исказ буде тачан.

Речца **ли** се у упитним реченицама пише одвојено/спојено с речју испред себе.

Писање речце **ли, л'** **и јер**

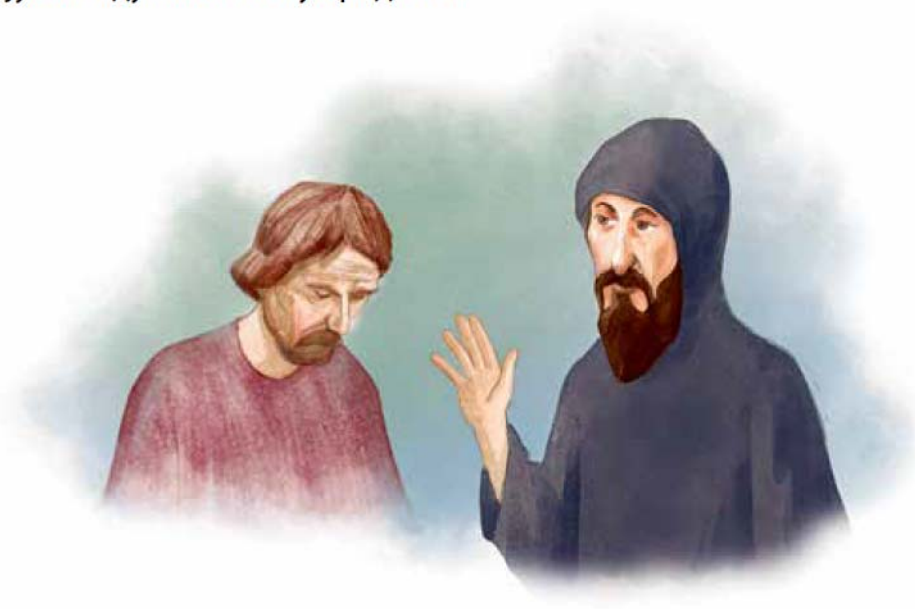
Пажљиво прочитај питања која се односе на народну приповетку „Најбоље задужбине” и обрати пажњу на речи које су истакнуте.

Да **ли** је текст „Најбоље задужбине” народна приповетка?

Је **л'** Свети Сава помогао богаташима?

Јесу **ли** богаташи послушали савет Светог Саве?

Имају **ли** задужбине исту вредност?

Учимо ново

Речца **ли** се употребљава у упитним реченицама и **пише се одвојено од речи испред ње**. Скраћени облик **је л'** такође **се пише одвојено, али са апострофом (')**.

Пажљиво прочитај реченице и обрати пажњу на речи које су написане црвеном бојом.

Богаташи су били добри људи **јер** су помагали другима.

Они су се Светом Сави обраћали владико **јер** је то црквена титула.

Свети Сава се највише обрадовао добрим делима млађег богаташа **јер** их је направио својим радом.

УЧИМО НОВО

Јер се употребљава у обавештајним реченицама. **Јер** користимо када наводимо **узрок** због чега се нешто догодило или се није догодило. **Уместо јер** у реченици можемо да употребимо **зато што**.

Зевам **јер** ми се спава.

Зевам **зато што** ми се спава.

Проверавамо научено

Дате реченице на линијама напиши правилно.

Јел' звонило? _____

Желишли мало кекса? _____

Идем код другарице је л' желим да јој помогнем.

Повезивање знања

Је л' и **јер** често користимо на часовима математике.

„Да ли знаш колико је $100 + 200$?”

„Је л' број 35 дељив са 5?”

„Број 500 је дељив са 2 јер је паран број.”

Занимљивост

Често чујемо да неко меша употребу **јер** и **је л'**.

Подвуци шта је погрешно у наведеним реченицама и потом реченице препиши писаним словима ћирилице да буду правилне.

Јер ти сада све јасно? Ако није, провежбај задатке у радној свесци је л' можеш лако све ово да заборавиш.

НИЈЕ

НЕГО

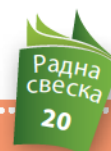

јел'

је л'

• упитна речца **ЛИ** • **ЈЕ Л'** • **ЈЕР**

Запамти

ПИСАЊЕ ВЕЛИКОГ СЛОВА

- Великим словом пишемо:
 - имена становника држава и насеља;
 - називе улица и тргова;
 - називе институција, установа, предузећа и манифестација;
 - имена у уметничким делима и имена животиња;
 - имена историјских личности и историјских догађаја.

ПИСАЊЕ ВИШЕЧЛАНИХ БРОЈЕВА

- Када вишечлане бројеве пишемо речима, сваку реч пишемо одвојено.

УПРАВНИ ГОВОР

- Први модел:
пишчеве речи, управни говор.
- Други модел:
управни говор, пишчеве речи.
- Трећи модел: управни говор,
пишчеве речи, управни говор.

НЕУПРАВНИ ГОВОР

- Препричавање управног говора.

ЛЕПО ПИСАЊЕ

- писање разгледнице
- писање писма
- правилно адресирање

ЛЕПО ОБРАЋЕЊЕ

- Употреба заменице Ви из поштовања (у писменом обраћању особи коју поштујемо, која је старија од нас или коју не познајемо заменицу Ви пишемо великим почетним словом).

ПИСАЊЕ С И СА УЗ ЗАМЕНИЦЕ

- С/са пише се одвојено од заменица.
- Уз заменицу за 1. лице једине користимо само облик са – са мном.
- Уз остале заменице пишемо с или са – с тобом/ са тобом, с њом/са њом, с њим/са њим, с нама/са нама, с вама/са вама и с њима/са њима.

ПИСАЊЕ ЛИ, Л' И ЈЕР

- Ли се употребљава у упитним реченицама и пише се одвојено од речи испред ње.
- Скраћени облик је л' пише се одвојено, са апострофом.
- Јер користимо када наводимо узрок.
- Уместо јер можемо да употребимо зато што.

**СЛУЖБА
РЕЧИ У
РЕЧЕНИЦИ**

Напиши на линијама по један пример **именице**, **заменице**, **глагола**, **придева** и **броја**.

и з г п б

Променљиве и непроменљиве речи

- Прочитај текстове и обрати пажњу на речи које су истакнуте.

Ленкина млађа сестра зове се **Љубица**. Од **Љубице** она често не може да учи, јер **Љубици** игре и смеха никад доста. Често Ленка **Љубицу** води у парк. Тада се са **Љубицом** дивно проводи. Својим другарима Ленка често прича о **Љубици**. Е, **Љубице**, како је дивно кад имаш старију сестру!

Запиши на линијама **именицу** која је истакнута.

Ти си мој најбољи друг. Да није **тебе**, не знам са ким бих делио тајне. **Теби** верујем и све могу да ти кажем. С **тобом** се увек лепо проводим.

Запиши на линијама **заменицу** која је истакнута.

Ленка има **зелену** хаљину и **зелене** ципеле. На **зеленој** хаљини има беле тугне. У коси носи **зелени** рајф.

Запиши на линијама **придев** који је истакнут.

Богдан брзо **трчи**. И Марко и Никола брзо **трче**. На школском такмичењу у атлетици **су трчали** и добили су награде. **Трчаће** и на градском такмичењу у атлетици.

Запиши на линијама **глагол** који је истакнут.

Тара је ученица **четвртог** разреда. Она седи у **четвртој** клупи. Има **две** најбоље другарице. Њима **двема** је омиљени час Дигитални свет. Тара и њена **два** најбоља друга највише воле час Математике.

Запиши на линијама **бројеве**.

Учимо ново

Именице, заменице, придеви, глаголи, основни **бројеви** до пет и редни бројеви су **променљиве врсте речи**. Именице, заменице, придеви и бројеви имају род и број, док се глаголи мењају по лицима и временима.

- Прочитај текст и обрати пажњу на речи које су истакнуте.

Ух, што се Јовани једу слаткиши! Она зна **да у** шпајзу **на** полици **изнад** тегле **са** џемом стоји компот, **док на** полицима **испод** има **и** кутија колача. **Јој, како** је **брзо** појела колач! **Је л' могуће да** њена мама није приметла **да кришом** узима слаткише?

- Шта ће се догодити са означеним речима ако одредимо да је главни јунак Јован, а не Јована? Да ли су означене речи промениле облик?

Ух, што се Јовану једу слаткиши! Он зна **да у** шпајзу **на** полици **изнад** тегле **са** џемом стоји компот, **док на** полицима **испод** има **и** кутија колача. **Јој, како** је **брзо** појео колач! **Је л' могуће да** његова мама није приметла **да кришом** узима слаткише?

- Шта би се догодило да догађај испричамо као да се догодио у прошлости? Обрати пажњу на означене речи. Да ли су у овом примеру означене речи промениле облик?

Ух, што су се Јовани јели слаткиши! Она је знала **да је у** шпајзу **на** полици **изнад** тегле **са** џемом стајао компот, **док је на** полицима **испод** била **и** кутија колача. **Јој, како** је **брзо** појела колач! **Је л' могуће да** њена мама није приметла **да је кришом** узимала слаткише?

Учимо ново

Осим променљивих врста речи, постоје и **непроменљиве врсте речи**. Без обзира на то којој врсти речи припадају, коју службу врше у реченици и на ком месту се налазе, оне се увек јављају у истом облику.

Повезивање знања

Као што у српском језику постоје променљиве и непроменљиве речи, и у математици постоје променљиве и непроменљиве вредности. На пример, када решавамо једначине, користимо променљиве.

Занимљивост

Једна од најдужих речи у српском језику представља заједничку именицу женског рода. Ова реч означава женску особу која би једног дана могла да постане краљица. Реч престолонаследниковница састоји се од девет слогова који садрже 22 гласа. Као и друге именице и ова реч је променљива: престолонаследниковица, престолонаследниковици, престолонаследниковице...

НИЈЕ

не променљив

НЕГО

непроменљив/непромењив

Дати су именица и глагол. Од понуђених речи састави обавештајну реченицу, а потом именицу подвуци једном линијом, а глагол двема линијама.

Марија

певати

Субјекат и предикат

- Пажљиво прочитај реченице. Једном линијом подвуци именице и заменице, а двема линијама глаголе.

Игор пише.

Блеји јагњад.

Ми ћемо певати.

Није дувао ветар.

Разговарамо

Ко пише?
Шта ради Игор?
Шта блеји?
Шта ради јагњад?
Ко ће певати?
Шта ћемо ми радити?
Шта није дувало?
Шта је било с ветром?

УЧИМО НОВО

Реченице се састоје из два главна члана, а то су **субјекат** и **предикат**.

- Ко врши радњу? Шта врши радњу?

Субјекат

Ко врши радњу?
Шта врши радњу?

Марија пева.

субјекат

Море се није усталасало.

субјекат

Она је трчала, скакала и смешкала се.

субјекат

Залупила су се врата.

субјекат

Сања и Јован ће играти.

субјекат

Трава и цвеће ће мирисати.

субјекат

УЧИМО НОВО

Субјекат је вршилац радње. Казује **ко** или **шта** врши радњу, стање или збивање. **Службу субјекта** у реченици најчешће врше **именице** и **заменице**.

- Шта ради субјекат?

Марија пева. ← **Предикат**
Шта ради субјекат?
↑
предикат

Море се усталасало.
↑
предикат

Она је певала, трчала и смешкала се.
↑
предикат

Залупила су се врата.
↑
предикат

Сања и Јован играју.
↑
предикат

Трава и цвеће ће мирисати.
↑
предикат

УЧИМО НОВО

Предикат означава радњу, стање или збивање. Казује **шта ради субјекат**.
Службу предиката у реченици најчешће врше **глаголи**.

- Погледај како су означени субјекат и предикат. Субјекат је подвучен једном, а предикат двома линијама.

Марија пева.
↑ ↑
с п

Море се није усталасало.
↑ ↑
с п

Она је трчала, скакала и смешкала се.
↑ ↑
с п

Залупила су се врата.
↑ ↑
п с

Сања и Јован играју.
↑ ↑
с п

Трава и цвеће ће мирисати.
↑ ↑
с п

- Прочитај следеће реченице и обрати пажњу на субјекат и предикат.

Јован је читао, док је она цртала.
↑ ↑ ↑ ↑
с п с п

Гледају филм.
↑
п

УЧИМО НОВО

Предикат се може састојати од више речи. То је случај када је глагол у прошлом или будућем времену. У реченицама у којима се предикат састоји из више речи, некада се и неке друге речи (она) могу налазити између **два дела предиката**. Реченица може имати и **више субјеката** (Јован, она) и **више предиката** (је читао, је цртала). У неким реченицама, као што је *Гледају филм*, **субјекат може да буде изостављен**, а да ми ипак знамо ко врши службу субјекта захваљујући глаголу који је у другом лицу множине.

Анализа реченице

Да бисмо анализирали реченицу, прво ћемо одредити службу речи у реченици, а потом и врсту речи. Субјекат ћемо подвући једном линијом, а предикат двема линијама.

Игор пише.			
Реч / група речи	Служба речи	Врста речи	
Игор	<u>субјекат</u> (ко?)	именица	властита именица
пише	<u>предикат</u> (шта ради субјекат?)	глагол писати	садашње време, треће лице једнине, потврдни облик
и г <u>Игор пише.</u> с п			

Није дувао ветар.			
Реч / група речи	Служба речи	Врста речи	
Није дувао	<u>предикат</u> (шта ради субјекат?)	глагол дувати	прошло време, треће лице једнине, одричан облик
ветар	<u>субјекат</u> (шта?)	именица	заједничка именица
г и <u>Није дувао</u> ветар. п с			

Повезивање знања

Важно је да разликујемо **службу речи** у реченици од **врсте речи**. Кад кажемо субјекат и предикат, говоримо о **служби** речи у реченици. Именице, заменице, придеви, глаголи и бројеви су променљиве **врсте речи**. Службу субјекта у реченици могу да имају именице и заменице, док глаголи имају службу предиката.

НИЈЕ

блеје јагњад

НЕГО

блеји јагњад

Радна
свеска
28

• субјекат • предикат

Да поновимо

Дате су две именице и један глагол. Од понуђених речи састави реченицу и напиши је. Потом једном линијом подвуци субјекат, двома линијама предикат, а именицу која је остала необележена заокружи.

књига

Алекса

читати

Објекат

- Пажљиво прочитај реченице. Подвуци субјекат и предикат у свакој реченици.

Тата усисава тепих.

Зорицу није чешљала Ана.

Он ће појести доручак.

Оља је видела њега.

Разговарамо

Ко усисава тепих?

Шта тата усисава?

Ко није чешљао Зорицу?

Кога Ана није чешљала?

Ко ће појести доручак?

Шта ће он појести?

Ко је њега видео?

Кога је видела Оља?

У датим реченицама у **служби предиката** су глаголи. У овим реченицама то су: *усисава̑ти, чешља̑ти, појес̑ти и виде̑ти*. У **служби субјекта** су именице и заменица које нам говоре ко врши радњу: *тата, Ана, он* и *Оља*. Међутим, у овим реченицама имамо и именице и заменицу **над којима се врши радња**: *тепих, Зорицу, доручак, њега*. Ове именице и заменице допуњавају глагол, односно предикат.

Учимо ново

Објекат је део реченице који означава **на коме** или **на чему се врши радња**. **Службу објекта** у реченици најчешће врше **именице** и **заменице**. Ако је у питању биће, објекат одговара на питање **кога** (*Зорицу, њега*), а ако је у питању предмет, одговара на питање **шта** (*тепих, доручак, књигу*). **Објекат** је реченични члан којим се **допуњује предикат**, односно глагол. Зато за објекат кажемо да је **глаголски додатак**.

Субјекат

Ко врши радњу?
Ко чита?

и г и
Алекса чита књигу.

Објекат

На чему се врши радња?
Шта чита Алекса?

Предикат

Шта ради субјекат?
Шта ради Алекса?

- Обрати пажњу како су обележени субјекат, предикат и објекат.

Жарко и Петар су истресли тепихе, обрисали прашину и окупали пса Мићка.

с

п

о

п

о

п

о

Учимо ново

Као што **реченица може да садржи** више субјеката (Жарко, Петар) и предиката (су истресли, обрисали, окупали), тако може да садржи и **више објеката** (тепихе, прашину, пса Мићка). Објекат може да чини и **група речи** (пса Мићка).

Анализа реченице

Он ће појести доручак.			
Реч / група речи	Служба речи	Врста речи	
Он	<u>субјекат</u> (Ко?)	заменица	треће лице једнине мушког рода
ће појести	<u>предикат</u> (Шта ради?)	глагол јести	будуће време, треће лице једнине, потврдни облик
доручак	<u>објекат</u> (Шта ће појести?)	именица	заједничка именица
и г и Он <u>ће појести</u> <u>доручак.</u> с п о			

Повезивање знања

Богатство српског језика се огледа и у речима које имају исти облик али различито значење. У граматички именица **објекат** означава реченични члан који допуњава предикат, док у свакодневном животу реч **објекат** означава оно што нас окружује било да је настало у природи (дрвеће, реке, планине...), било оно што је направио човек (зграде, аутомобили). У граматички помоћу објекта ближе сазнајемо на чему се врши радња, док смо из природе и друштва учили како помоћу објеката можемо да се оријентишемо.

Занимљивост

Осим објекта, предикат допуњавају и прилошке одредбе за место, време и начин, о којима ћеш тек учити. Објекат се односи на предмет радње, а прилошке одредбе нам говоре где, када и на који начин је та радња извршена.

НИЈЕ

Јован је позвао Ђорђета.

НЕГО

Јован је позвао Ђорђа.

• објекат

Радна свеска
32

Дате су две именице, два придева и један глагол. Од понуђених речи састави реченицу, а потом подвлачењем обележи субјекат, предикат и објекат. Придеве заокружи.

девојчица

цвет

велики

мала

цртати

Атрибут

- Прочитај реченице и подвуци придеве и број.

Мали Јован има шешир.

Маша је угледала бистар поток.

Татин друг неће возити градски аутобус.

Вредна Јана чита четврту књигу.

Разговарамо

Какав је Јован који има шешир?
Какав поток је угледала Маша?
Чији друг неће возити градски аутобус?
Какав аутобус неће возити татин друг?
Каква је Јана која чита четврту књигу?
Коју по реду књигу чита вредна Јана?

У датим реченицама глагол је у служби предиката. Неке именице су у **служби субјекта**, а друге су у **служби објекта**. У свим реченицама имамо и **придеве**. Они стоје **уз именице** и ближе их одређују. У једној реченици имамо и **број** који ближе **одређује именицу**.

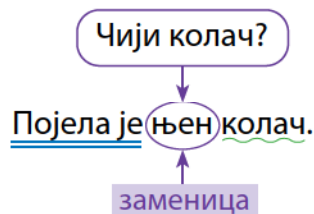
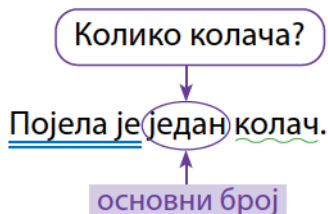
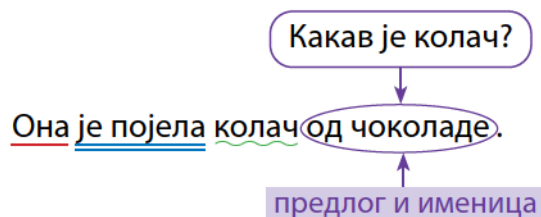
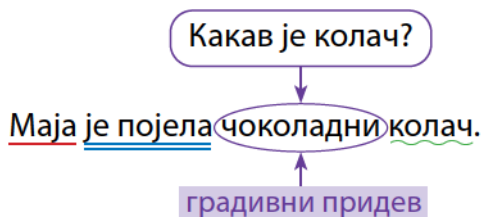
Учимо ново

Атрибут је реч која стоји уз именицу и ближе је одређује. Слаже се у роду и броју са именицом уз коју стоји. Зато кажемо да је атрибут именски додатак.

Службу атрибута у реченици најчешће врше **придеви**, али атрибути могу бити и **именице**, **заменице** и **бројеви**. Атрибут означава особину, припадност или количину онога што означава именица. Одговара на питања: **какав је неко**, **чији је неко**, **од чега је неко** (за бића) или **какво је нешто**, **од чега је нешто**, **чије је нешто** (за предмете).

- Обрати пажњу на истакнуте атрибуте.

Атрибут ћемо подвлачити испрекиданим линијама.

Анализа реченице

Мали Јован има шешир.			
Реч / група речи	Служба речи	Врста речи	
Мали	<u>атрибут</u> (Какав је субјекат? Какав је Јован?)	придев	описни, слаже се у роду и броју с именицом <i>Јован</i>
Јован	<u>субјекат</u> (Ко врши радњу?)	именица	властита именица
има	<u>предикат</u> (Шта ради субјекат? Шта ради мали Јован?)	глагол имати	садашње време, треће лице једнине, потврдни облик
шешир	<u>објекат</u> (Шта има субјекат? Шта има Јован?)	именица	заједничка именица
п и г и Мали Јован има шешир. а с п о			

Повезивање знања

Приликом писања састава користи што више атрибута како би твој језички израз био што богатији.

НИЈЕ

Јелена има роза мараму.

НЕГО

Јелена има розе мараму.

• атрибут • именски додатак

Да поновимо

Од датих речи састави реченицу. У реченици један атрибут треба да се односи на субјекат, а други на објекат.

мама

ручак

Петрова

укусан

кува

Субјекат и објекат као групе речи

- Прочитај реченице и подвуци атрибуте испрекиданом линијом.

Лепа Ивана једе слатке јагоде.

Мирно јагње брсти зелену траву.

Разговарамо

Ко једе јагоде и каква је она?

Шта једе Ивана и какво је то што једе?

Шта брсти зелену траву и какво је то?

Шта брсти мирно јагње и које је то боје?

Учимо ново

Ако знаш да је **атрибут именски додатак**, онда знаш да атрибут ближе одређује именицу. Такође знаш да **именице врше службу субјекта и објекта**. Онда можеш да закључиш да **атрибут** може да чини **групу речи у служби субјекта** и **групу речи у служби објекта**.

група речи у служби субјекта

Петрова мама кува укусан ручак.

група речи у служби објекта

Петрова мама кува укусан ручак.

група речи у служби субјекта

Лепа Ивана једе слатке јагоде.

група речи у служби субјекта

Мирно јагње брсти зелену траву.

група речи у служби објекта

група речи у служби објекта

Анализа реченице

Прво ћемо одредити службу речи у реченици. Субјекат ћемо подвући једном линијом, предикат двема, објекат таласастом, а атрибут испрекиданом линијом.

Наша учитељица одржала је занимљив час.

Потом ћемо одредити групу речи у служби субјекта и групу речи у служби објекта.

Групу речи које врше службу субјекта уоквирићемо црвеним оквиром, а групу речи које врше службу објекта зеленим оквиром.

Наша учитељица одржала је занимљив час.

- Анализирај реченице на приказан начин и одреди групе речи у служби субјекта и у служби објекта.

Други пилот ће возити нови авион.

Њена сестра воли да се игра са мојим братом.

Мајина другарица обукла је хаљину од памука.

Велико, жуто сунце греје испуцалу, суву земљу.

УЧИМО НОВО

Осим придева, **службу атрибута** могу чинити **бројеви** (*групи*), **заменице** (*њена, мојим*) и **именице** са неким додатком (*од ђамука*). Као што у реченици можемо имати више субјеката и објеката, тако можемо имати и **више атрибута** који су **у служби субјекта** (*велико, жуто*) и **у служби објекта** (*испуцалу, суву*).

ПОВЕЗИВАЊЕ ЗНАЊА

У реченицама које смо анализирали, обрати пажњу на положај предиката и где се групе речи у служби субјекта и у служби објекта налазе у односу на предикат.

ЗАНИМЉИВОСТ

На који начин ћемо изразити мисао и пренети неку информацију реченицом зависи од ситуације у којој говоримо или пишемо и онога што желимо да пренесемо. Тако је за давање основне информације довољно да употребимо реченицу која има само субјекат и предикат. Међутим, ако желимо да пренесемо и део атмосфере и оно што осећамо, ако желимо да ближе одредимо оно о чему говоримо, онда ћемо употребити сложеније реченице које садрже један или више објеката и атрибуте.

НИЈЕ

Павле је купио нову панталону.

НЕГО

Павле је купио нове панталоне.

• субјекат и објекат као групе речи

Радна свеска
36

Прочитај реченице. Подвуци речи које су у обе реченице остале непромењене.
Јована данас наглас чита књигу у соби. Јовани је данас наглас читана књига у соби.

Прилошке одредбе за време, место и начин

- Обрати пажњу на речи које указују на предикат, а које нам говоре када, где и како Милан учи математику.

Милан данас учи математику.
Милан учи математику у соби.
Милан вредно учи математику.

Разговарамо

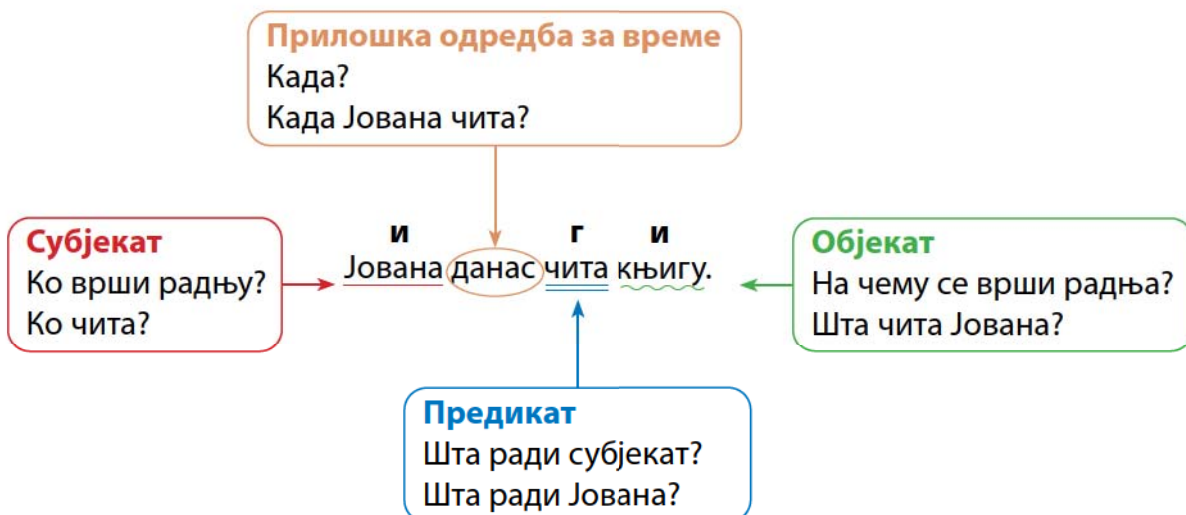
Када Милан учи математику?
Где Милан учи математику?
Како Милан учи математику?

Све три реченице имају исти **субјекат** (Милан), **објекат** (математику) и **предикат** (учи). Оно по чему се реченице разликују су **речи** које нам говоре **када** је извршена радња (данас), **где** је извршена радња (у соби) и **како** је извршена радња (вредно).

Учимо ново

Прилошке одредбе допуњују глагол тако што указују на време, место и начин вршења радње.

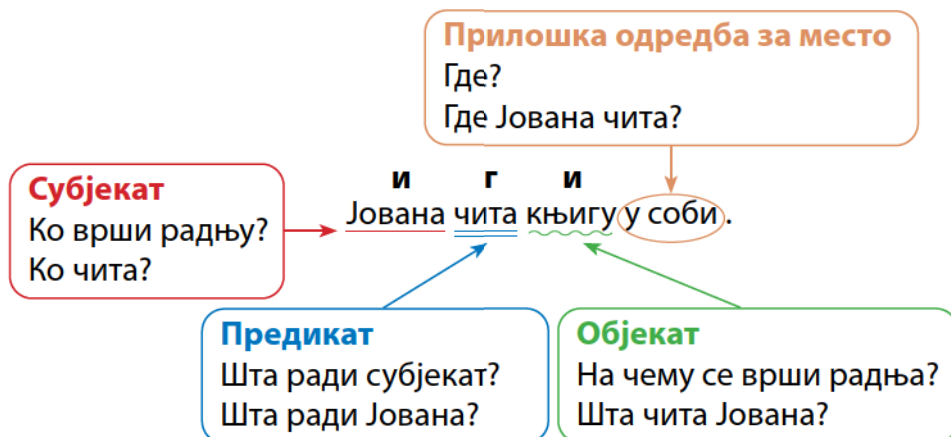
Учимо ново

Прилошке одредбе за време: данас, јуче, сад, следеће јодине, малојре, у субоју, најесен, синоћ, некада, никада, кад, џада, одмах, већ, џек, касно, било када, кад јод, јонекад и др. одређују **време вршења радње** и одговарају на питање **када**.

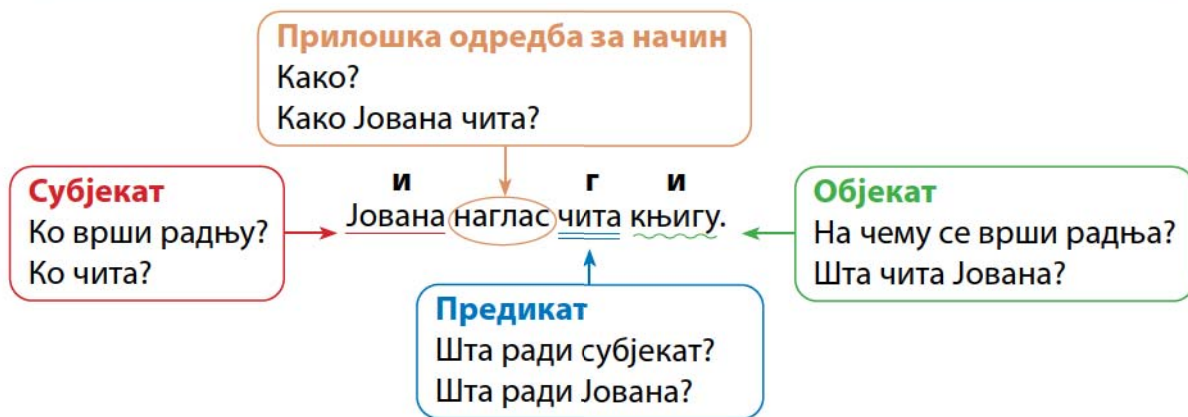
УЧИМО НОВО

Прилошке одредбе за место: *шамо, лево, испод, на селу, на врх брда, јоре, ниђе, овде, у соби, куда, овамо, најпре, назад, близу, далеко, где, камо, шуда, под сџолом, било куда* и др. одређују **где се врши радња** и одговарају на питања **где** и **куда**.

УЧИМО НОВО

Прилошке одредбе за начин: *у журби, јако, брзо, весело, онако, њласно, лењо, добро, лоше, шако, некако, сијурно, снажно, лејо, њприродно, шпромо, кришом, хладно, смело, у себи* и др. одређују на који начин се врши радња и одговарају на питање **како**.

- Прочитај следеће реченице и обрати пажњу на истакнуте прилошке одредбе.

Беба се пробудила **у сред ноћи**.

Распуст почиње **сутра**.

Руже су процветале **у суседном дворишту**.

Маја **тихо** пева.

На врх планине су се попели сви планинари.

УЧИМО НОВО

Прилошке одредбе могу бити састављене **од једне** (*сушра, шихо*) **или више речи** (*у сред ноћи, у суседном дворишту, на врх њланине*). Могу бити на почетку, у средини и на крају реченице.

Анализа реченице

Прошле недеље Стеван и Митар су срели Јована.	
Реч / група речи	Служба речи
Прошле недеље	прилошка одредба за време (када су срели?)
Стеван и Митар	субјекат (ко је срео?)
су срели	предикат (шта ради субјекат?)
Јована	објекат (кога су срели?)
Прошле недеље и и г и Стеван и Митар су срели Јована. пов с п о	

Мала Марија није брзо трчала.	
Реч / група речи	Служба речи
Мала	атрибут, део субјекта
Марија	субјекат
није трчала	предикат
брзо	прилошка одредба за начин (како је трчала?)
Мала Марија није брзо трчала. а с п пон п	

Они ће урадити цео задатак у школи.	
Реч / група речи	Служба речи
Они	субјекат
ће урадити	предикат
цео	атрибут, део објекта
задатак	објекат
у школи	прилошка одредба за место (где ће урадити?)
Они ће урадити цео задатак у школи. с п а о пом	

Уторком мала Ива напорно увежбава нови плес у својој соби.

Реч / група речи	Служба речи
Уторком	прилошка одредба за време (када вежба?)
мала	атрибут, део субјекта (каква је Ива?)
Ива	субјекат (ко вежба?)
напорно	прилошка одредба за начин (како вежба?)
увежбава	предикат (шта ради Ива?)
нови	атрибут, део објекта (каква је плес?)
плес	објекат (шта увежбава? плес)
у својој соби	прилошка одредба за место (где вежба?)
Уторком мала Ива напорно увежбава нови плес у својој соби. ПОВ а с ПОН П а о ПОМ	

Повезивање знања

Треба разликовати атрибуте и прилошке одредбе. Атрибути су речи које стоје уз именицу и ближе је одређују, док прилошке одредбе за место, време и начин представљају глаголске додатке.

У реченици *Лејла Јана **лејло** њева*. Атрибут *лејла* стоји уз именицу и означава *каква* је Јана, док прилошка одредба за начин **лепо** стоји уз глагол и означава **како** пева.

Занимљивост

Постоји још врста прилошких одредби о којима ћеш тек учити. То су прилошке одредбе: за количину (*мало, много...*), за узрок или циљ (*зато, због, ради...*), за друштво (*са мамом, са ђобом...*).

НИЈЕ

Кући сам.

НЕГО

Код куће сам.

• прилошке одредбе за место, време и начин

Радна
свеска
38

Запамти

РЕЧИ

ПРОМЕНЉИВЕ ВРСТЕ РЕЧИ

- именице
- заменице
- глаголи
- придеви
- неки бројеви

НЕПРОМЕНЉИВЕ ВРСТЕ РЕЧИ

- прилог за место
- прилог за време
- прилог за начин
- и друге које ћеш тек учити

СЛУЖБА РЕЧИ У РЕЧЕНИЦИ

- **субјекат** (ко или шта врши радњу) КО? ШТА?
- **предикат** (радња, шта ради субјекат) ШТА РАДИ?
- **објекат** (над чим или над ким се врши радња) КОГА? ШТА?
- **атрибут** (ближе одређује субјекат и објекат и увек је у групи речи са субјектом или објектом) КАКАВ ЈЕ СУБЈЕКАТ, КАКАВ ЈЕ ОБЈЕКАТ
- **прилошке одредбе** (допуњују глагол) КАДА, ГДЕ И КАКО СЕ ВРШИ РАДЊА
 - за време (када се врши радња)
 - за место (где се врши радња)
 - за начин (како се врши радња)

ВРСТЕ РЕЧИ И ЊИХОВА СЛУЖБА У РЕЧЕНИЦИ

У СЛУЖБИ СУБЈЕКТА

- именице
- заменице

У СЛУЖБИ ПРЕДИКАТА

- глаголи

У СЛУЖБИ ОБЈЕКТА

- именице
- заменице

У СЛУЖБИ АТРИБУТА

- именице
- заменице
- придеви
- бројеви

ПРЕДИКАТ

ОБЈЕКАТ

ПРИЛОШКЕ ОДРЕДБЕ

ГРУПА РЕЧИ У СЛУЖБИ СУБЈЕКТА

- атрибут и субјекат

ГРУПА РЕЧИ У СЛУЖБИ ОБЈЕКТА

- атрибут и објекат

ЈЕЗИЧКА КУЛТУРА

Да поновимо

Наведи што више глагола који имају исто или слично значење као глагол **говорити**.

Речи истог или сличног значења, а различитог облика

Потражи песму „Дај ми крила један круг“ Владимира Андрића, која се налази у твојој читанци. Још једном прочитај прву строфу. У објашњењу непознатих речи и израза испод песме или у речнику на крају читанке потражи значење означених речи.

Море има **барку**,
једро и **катарку**.
Море, море, буди друг
– дај ми барку један круг!
Тако ми се **база**
широм морских стаза...

Разговарамо

1. Коју реч можеш да употребиш уместо речи **барка**?
2. Како једном речју називамо дрвени стуб за који се каче једра на броду?
3. Осим понуђеног објашњења, можеш ли да се сетиш још неке речи која би имала исто или слично значење као реч **базати**?

Учимо ново

У српском језику **постоје речи које се различито изговарају и пишу али имају исто или слично значење**. Ако не знамо шта значи нека реч или ако желимо да пронађемо реч која има исто или слично значење онда, користимо **речник**. На крају твоје читанке налази се речник свих речи и израза који би могли да ти буду непознати, а који се појављују у читанци. У „Речнику српског језика“ налази се на десетине хиљада речи и још више њихових објашњења. Речи су поређане по азбучном реду и дато је више њихових значења. Често су наведени и неки посебни граматички облици дате речи.

- Које друге речи можемо да употребимо уместо речи **барка**, **катарка** и **базати**? Погледај шта пише у „Речнику српског језика” и прочитај.

базарски, -а, -о који се односи на базар: ~ роба.

базати, базам невр. *ићи без циља, скидајући, шумарајући, лутајући, шверљајући*; уп. *шалабазати*.

баздети јек. **баздјети**, -дѣм невр. [гл. им. *базђене с*] *испуштајући, одавајући нејријалан мирис, воњ, смрдјети; заугарајући*: ~ на ракију, ~ на бели лук.

Базедовљев, -а, -о у изр. ~ болест мед. *болест која настаје услед појачаној лучења штитасте жлезде, чији су симптоми: љубавост, буљаве очи, мршављење, немир, дрхтање и др.* (названа по немачком лекару К. Базедову).

катарза ж грч. фил. и псих. *условљавање душевној мира, очишћење душе (према Аристотеловом учењу); психичко растерећење, етички преображај*.

катарка ж (дат. -рци; ген. мн. -кѣ) грч. *обла прада усађена на љалуби брода, јарбол*.

катастар, -стра м лат. правн. *службена евиденција земљишта по квалитету, култури, величини и сл. која служи за техничке, економске и др. сврхе и за одређивање прихода од земљишта; земљишна књига; служба која води ту евиденцију*.

барк м енгл. *врста једрењака с штри и више јарбола*.

барка ж (дат. *барца*; ген. мн. *баркѣ*) итал. *већи отворени чамац на весла појодан за рибарење; мања лађа, лађица, бродић, бродица*: ~ рибарица.

баркарџа ж итал. *а. песма венецијанских тондолијера умереној шемја и карактеристичној ритми који доча рава шаласане мора и покреће весала. б. муз. инструментална лирско-елитична композиција у ритму те песме*.

катехизис м грч. в. *катехизам*.

катехумен м онај који хоће да приими хришћанску веру, да се крсти; онај који припада цркви.

катихета (катихет, -ета) м в. *катехета*.

катихизис м в. *катехизам*; уп. *катехизис*.

каткад (а) прил. *с времена на време, понеки пут, понекад*: ~ цело вече причамо.

катода ж грч. физ. *електрода спојена са негативним полем извора електричне струје*.

▲ Речи **базати**, **барка** и **катарка** у „Речнику српског језика”

Повезивање знања

Да бисмо се лепше изражавали, писали саставе, боље разумели оно што прочитамо, важно је да знамо што више речи које имају слично или исто значење. Тако ће нам реченице бити занимљивије, богатије и лепше. Коришћењем различитих речи са истим или сличним значењем избегавамо понављања у говору и писању. Што више читаш, више ћеш обогатити свој речник, а осим тога ћеш и научити и упознати више различитих речи које имају исто или слично значење.

Занимљивост

Аутор првог српског речника био је Вук Стефановић Караџић. Он је 1818. године у Бечу објавио „Српски рјечник” који је садржао објашњења за више од 26 000 речи. На почетку речника дао је и кратак преглед српске граматике. Осим што је бележио значење речи, често је објашњавајући реч описивао и различите српске обичаје.

Уз помоћ одраслих путем QR-кода можеш да прелисташ Вуков „Српски рјечник” на сајту Матице српске из Новог Сада. У речнику потражи реч **бадњак** и прочитај како је Вук објаснио ову реч и које је обичаје описао.

НИЈЕ

Ја би

НЕГО

ја бих

• речи истог или сличног значења, а различитог облика

Радна свеска
53

Шта је персонификација?

Описивање природе

Прочитај опис из романа „Хајди“ Јохане Шпири. Обрати пажњу на описе планинског пејзажа. Ови описи треба да читаоцу пренесу радост Хајди због повратка на планину код деде. Они су у супротности са сликама града из ког девојчица долази.

Вечерње сунце осветљавало је зелену планину. Ено, већ блиста и велико снежно поље на Шезаплани. Хајди је морала да застаје на сваком кораку, да се осврће, јер док се пела, највише планине остајале су јој иза леђа. Црвени блесак просу се сад пред њом на траву; она се осврте, а тада – она се више није сећала да је то тако лепо нити је тако што видела у сну – стеновити врхови Фалкниса запламсаше до неба, широко снежно поље се зажари, а облаци црвени као божур, наднесоше се над планинске врхове. Златна је била трава унаоколо на планини, сијале су све стене и блистале, а цела долина пливала је у злату и мирису. Хајди је стајала усред те лепоте, па су јој од среће и радости текле вреле сузе низ образе.

Разговарамо

1. Какве сенке на планини прави вечерње сунце? Који делови планине су осветљени, а који су у сени?
2. Како замишљаш поље на Шезаплати?
3. Шта се просуло на траву испред Хајди? Шта мислиш зашто је те боје?
4. Шта је запламсало, а шта се зажарило?
5. Зашто су облаци упоређени са божурима, крупним мирисним цветовима? Које боје су ти цветови?
6. Које боје су трава, долина, стене?
7. Ако затвориш очи, можеш да замислиш мирисе ове планинске природе. Опиши их.
8. У којим случајевима су твоје сузе вреле?

Учимо ново

Описивање је представљање онога што нас окружује. Када описујемо, уз помоћ речи покушавамо да **дочарамо атмосферу, укусе, мирисе, звуке, осећања** и да пренесемо те утиске. На тај начин саговорнику или ономе ко чита оно што смо написали помажемо да замисли и доживи оно што смо ми доживели или замислили. Зато у описима користимо сликовите изразе и речи. Слушајући или читајући наш опис читалац или слушаца у мислима ствара сличну слику и код њега се активирају сва чула. Када описујемо живу и неживу природу, у томе нам често може помоћи и **персонификација**.

Повезивање знања

Персонификација је начин говора или писања када живој и неживој природи додељујемо особине људи.

Занимљивост

Опис може да промени атмосферу, поруку и расположење које желимо да пренесемо. Зато кажемо да је све у оку посматрача, односно да људе, ствари и догађаје описујемо онако како их ми доживљавамо. Упореди два описа истог планинског пејзажа, предела.

Златна је била трава унаоколо на планини, сијале су све стене и блистале, а цела долина пливала је у злату и мирису.

Зубато сунце пало је на ретку маховину која је штрчала из као нож оштрих стена, а долина се једва помањала из сивила магле која је ширила мирис влаге.

НИЈЕ

пејсаж

НЕГО

пејзаж

Објасни која је разлика између описивања и препричавања.

Препричавање

Пажљиво прочитај одломак из приповетке „Детективно срце“. Потом прочитај и како је тај одломак препричан на различите начине.

Једног преподнева Ђолету је синула величанствена осветничка идеја. Био је распуст и Ђоле је био поверен баба Гини на чување. Госпођа Жана управо је простирала постељину на својој тераси на првом спрату, насупрот баба Гининој тераси. Пошто је од скорашње кише остало неколико бара на бетонском платоу испред зграде, Ђоле и ја смо се погледали и разумели.

Направили смо од блата fine бомбице и пројектиле, изабрали прави тренутак, кад никог нема у околини. Ђоле је само рекао: – Сад! Акција блатњава олуја на старту! И ја сам се закикотала! Беле чаршафе и јастучнице заиста није било тешко погодити! А резултат нас је запањео, био је далеко изнад наших очекивања: огромне блатњаве туфне виделе су се са веће удаљености.

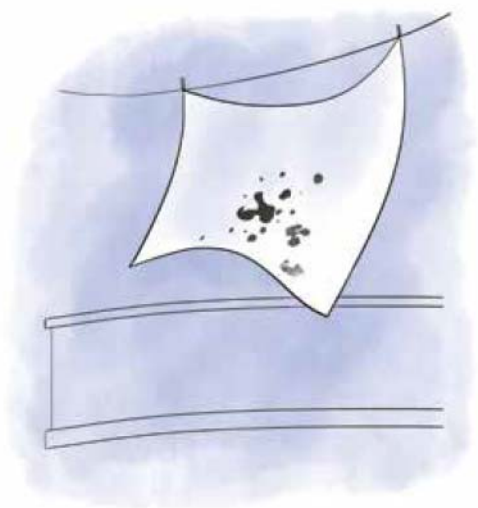
Ђоле и његова другарица су из освете блатом уфлекали постељину госпође Жане.

*

Ђолетова другарица и Ђоле, кога је током распуста чувала баба Гина, из освете су Гининој комшиници Жани блатом исфлекали тек опрану и прострту постељину.

*

Ђоле и његова другарица нису волели госпођу Жану, комшиницу баба Гине која је током распуста чувала Ђолета. Да би јој се осветили организовали су акцију „Блатњава олуја“. После летње кише направили су муницију од блата којом су гађали постељину коју је госпођа Жана тек опрала и прострла да се суши.

Учимо ново

Препричати значи својим речима испричати оно што смо прочитали, одгледали или доживели. Можемо да препричамо приче, песме, позоришне представе, филмове, догађаје из живота...

Препричавање може да буде сажето (као у првом примеру) и опширније (као у трећем примеру), усмено или писано, у целини или по деловима (препричан је само део приповетке).

Да бисмо могли да препричамо неки текст, важно је да га разумемо. Потребно је да упознамо значење непознатих речи, да знамо шта је радња текста, када и где се та радња догађа. Важно је и да знамо ко су ликови у тексту и у каквим су међусобним односима. Најважније је да одвојимо оно што је битно од небитног.

Разговарамо

У читанци прочитај причу „Детективско срце“. Пред тобом је план препричавања дат у питањима. Одговори на питања и усмено препричај причу.

1. Ко су главни учесници догађаја у овој причи и ко је од њих приповедач?
2. Шта је узрок нетрпељивости Јелене и Ђолета према госпођи Жани?
3. Шта је повод за љутњу баба Гине?
4. Која је последица Ђолетових и Јелениних поступака?
5. Зашто су се Ђоле и Јелена покајали?
6. Како је Јелена открила доброту у људима?

Повезивање знања

Текстови које препричавамо често садрже и дијалог ликова који је написан у управном говору. Када препричавамо дијалог, најчешће ћемо користити неуправни говор.

– Та постељина је, иначе, била моја! Ја сам је прострла код Жане на тераси јер овде нисам имала довољно места... – рекла је баба Гина.

Баба Гина је рекла да је постељина била њена и да је постељину прострла код Жане на тераси јер на својој није имала довољно места.

Занимљивост

Књижевни текстови као што су приповетке и романи најчешће су подељени на пасусе. Сваки пасус је мала целина која се бави одређеном темом и има свој смисао.

НИЈЕ

Прострети веш.

НЕГО

Прострти веш.

• препричавање

Да поновимо

Шта значи израз *наћи заједнички језик*?

Одређивање значења устаљених језичких израза

Прочитај реченице књижевних текстова из читанке. Размисли шта значе означени изрази.

„Од тога дана, дечакова мајка **није могла сопственим очима да поверује.**”

„Стакларева љубав”,
Гроздана Олујић

„Умем да се ваљам и да **дижем све четири увис** као прави магарац.”

„Подела улога”,
Гвидо Тартаља

„... моја учитељица стално говори да ништа не треба узимати **здро за готово...**”

„Детективско срце”,
Весна Алексић

„Био је пресрећан после свих мука и невоља које је **претурио преко главе.**”

„Ружно Паче”,
Ханс Кристијан Андерсен

Учимо ново

У говору често користимо **језичке изразе** како бисмо нешто сликовитије представили. Ти изрази немају дословно значење, већ су се усталили у народу и језику и користе се за описивање одређених ситуација. Неки од ових израза потичу од давнина.

Разговарамо

За сваки израз одреди реч која има исто или слично значење тако што ћеш заокружити слово испред тачног одговора.

Не веровати својим очима.

- а)** бити изненађен **б)** бити неповерљив

Дићи све четири увис.

- а)** лежати **б)** ленчарити

Не узимати здраво за готово.

- а)** не треба слепо веровати **б)** не треба се играти са здрављем

Претурити преко главе.

- а)** дуго о нечему размишљати **б)** проживети, имати богато искуство

Повезивање знања

Иако нису имали додирних тачака, пронашли су заједнички језик.

Ова реченица се састоји од два устаљена израза. Говори нам о људима који се међу собом разликују и имају супротна мишљења (нису имали додирних тачака), али који су успели да се нешто договоре (пронашли су заједнички језик).

Та реченица нам преноси поруку да конфликтне ситуације можемо да превазиђемо само разговором, тако што ћемо с пажњом саслушати саговорника са другачијим мишљењем, те му и аргументима и културним обраћањем пренети своје ставове. Само тако можемо да изгладимо неспоразуме, нађемо „додирне тачке“ и остваримо сарадњу и разумевање, односно „пронађемо заједнички језик“.

Занимљивост

Преводиоци су познаваоци различитих језика и књижевности. Када преводје књижевна дела страних писаца на наш језик, преводиоци морају да пазе да дела преведу тако да нам пренесу културу и карактеристике језика и говора другог народа чије дело преводје. Такође, текст дела треба да преведу тако да га прилагоде и нашој култури, језику и говору. То исто важи и у случају када дела нашег језика и књижевности преводје на стране језике.

За неке изразе који су устаљени у нашем народу, као што су „упала му секира у мед“, „на лицу места“, „меша бабе и жабе“, треба пронаћи одговарајући израз у страном језику, што често није тако лако. Преводиоци зато много читају и проучавају и наш и страни језик. Да би неко постао преводилац, треба да заврши Филолошки факултет.

НИЈЕ

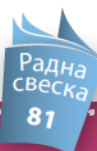

Дићи руке у вис.

НЕГО

Дићи руке увис.

Која врста речи нам помаже да боље дочарамо оно што описујемо?

Описивање књижевног лика

Прочитај опис књижевног лика из твоје лектире, из романа „Леси се враћа кући“ Ерика Хајта.

Стојећи крај ограде од алпских ружа војвода од Рудлинга се љутито освртао унаоколо и викао:

– Хајнес! Хајнес! Ма где је тај момак? Хајнес!

Онако црвен у лицу, разбарушене косе, војвода је у том тренутку изгледао баш онако како су га људи и описивали: старац тако џандрљиве нарави да му у сва три среза јоркширска није било равна. Да ли је он, уистину, био такав, не би се могло с тачношћу рећи, али, судећи по његовим речима и делима, он је остављао такав утисак. Можда је то било само зато што је војвода био, тако рећи, потпуно глув. Због тога је он са свима и говорио као да је на некој војничкој смотри – што је некада, пре много година, то стварно и био. Имао је обичај да носи дренов штап, којим је увек млатарао по ваздуху, да би тиме појачао своје већ ионако оштре речи, и, најзад, његова се зловоља огледала и у нетрпељивости према људима уопште.

Учимо ново

Писци граде књижевне ликове кроз њихове описе. Из **описа књижевног лика** можемо да сазнамо како тај лик изгледа, како се понаша, какве су му особине, о чему размишља, шта осећа и како се односи према другима. Често о лику сазнајемо и на основу тога шта други мисле и како се односе према њему.

Када желимо да опишемо неку особу осим изгледа треба да опишемо и њене поступке, начин на који се креће, говори, како се понаша, какав утисак оставља на друге и шта они о њему мисле. Само тако онај ко слуша или чита наш опис може да стекне потпуну слику о особи коју описујемо.

Разговарамо

1. Како замишљаш да изгледа војвода од Рудлинга? Опиши га у свесци.
2. Како се војвода обраћа другима? На основу које реченице то сазнајеш?
3. Шта смо из одломка сазнали о прошлости војводе? Чиме се бавио у животу?
4. На основу овог описа не можемо да тврдимо да је војвода злонамеран и негативан лик. Зашто?

Повезивање знања

Када описујемо, највише пажње посвећујемо одабиру придева. Ипак, за добре описе важан је и избор одговарајућег глагола, јер нам начин на који лик нешто ради много говори о њему и његовим особинама.

Из одломка сазнајемо да је војвода „штапом **млатарао** по ваздуху“. Писац је могао да уместо глагола **млатарати** наведе неки други глагол који има слично или исто значење: *махао*, *ударао*, *размахивао* или само *млаћио*. Управо то што је војвода *млаћарао*, а не *млаћио* штапом по ваздуху, даје нам јаснију слику о војводи.

Занимљивост

У библиотеци потражи песму „Фифи“ Драгана Лукића и прочитај је. Потом заокружи слово испод слике пса која више одговара лику из ове песме.

а)

б)

У песми се не наводи којој раси паса припада Фифи. Није дат ни његов опис. Ипак, ми на основу описа машине коју носи, повоца али и начина на који му се старица обраћа можемо да претпоставимо која је то раса паса.

НИЈЕ

у истину

НЕГО

уистину

Да поновимо

Повежи речи у реченицама које имају исто или слично значење.

Оџачар чисти димњак.

Димњичар чисти оџак.

Речи истог облика, а различитог значења

Пажљиво прочитај реченице и обрати пажњу на истакнуте речи.

У јело додајте **ЛИСТ** лавора.

Марко је узео **ЛИСТ** и почео да пише.

У дневним **ЛИСТОВИМА** објављена је вест о награди.

Цео рам је обложио златним **ЛИСТИЋИМА**.

ЛИСТ вешто плива по песковитом дну.

На трчању сам повредила **ЛИСТ**.

Разговарамо

Шта све значи реч **ЛИСТ** у реченицама?

Учимо ново

У српском језику постоје бројне **речи које се исто изговарају и пишу али имају различито значење**. У речнику увек можеш да провериш различита значења исте речи.

лист¹ м (мн. **листови** (листови), ген. **листова** (листовѧ), уз количинске прил. и бр. и, ретко, **листа**; зб. нм. **лишће** (песн. арх. **лисје**) с) 1. бот. а. биљни орган виших биљака, који обично расте на транама или стабљичи, преко које се врши асимилација (фотосинтеза) и испаравање воде (транспирација), folium. б. в. **лаиша**. 2. а. правилан, обично правоугаони комад папира, хартије, најчешће у саставу неке књиѳе, свеске, блока и сл. б. докуменѳи, исправа, уверење, потврда или уопште харѳија с одређеним службеним подацима; штампани образац, формулар у који се уносе такви подаци: гарантни ~, крсни ~, матични ~, обрачунски ~, оружни ~, товарни ~. в. в. **листа** (а). 3. **дневна или периодична публикација, јавно тласило, новине**: вечерњи ~, дневни ~, женски ~, илустровани ~, књижевни ~, недељни ~, спортски ~, фабрички ~. 4. а. љоснаѳи комад метала, исѳањена метална ѳлоча. б. танки, ѳљоснаѳи, ошѳри метални гео неких оруђа или алатки којим се сече, реѳе, сѳруѳе и сл. в. уопште оно што има облик, изглед листа (1а), што је танко, ѳљоснаѳо као листи (1а). 5. зоол. морска риба ѳљоснаѳиѳа Solea vulgaris (S. solea) из ѳор. Soleidae, сѳлошѳеноѳи ѳела. • **једне горе ~, наше горе ~ в. ѳог ѳора. као на гори листа веома мноѳо, небројено. окренуѳи, преврнуѳи (други) лист ѳосѳуѳаѳи друкѳије, суѳрошѳно, ѳромениѳи ѳонашање, ѳакѳиѳку и сл. смоквин ~ оно чиме се нешто ѳрикрива, скрива, камуѳлира, иза чеѳа се нешто заклања и сл.**

лист² м а. анат. **задњи, миѳиѳни гео ѳнаѳа, ѳолени, sura. б. гео чараѳе који ѳокрива ѳај гео ноѳе, ѳорњи гео чараѳе.**

Повезивање знања

Значење неких речи које се исто пишу, а имају различито значење можемо да препознамо и по великом почетном слову, јер знамо правило о писању властитих именица.

Мала Вишња се попела на вишњу.

У неким случајевима само по смислу можемо знати шта означавају. Реч БОЖИЋ означава и хришћански празник и презиме, што значи да се у оба случаја пише великим словом.

Наш пријатељ Божић долази нам у госте за Божић.

Занимљивост

Неке речи које се исто пишу и звуче имају потпуно различита значења која немају никаквих заједничких особина. Такве су речи **коса** у значењу косе на глави и **коса** у значењу алата којим се коси трава.

Друге речи могу имати везу, као што је случај са речју **лист**. Сва значења ове речи потичу од изгледа онога што именују. У свим случајевима се ради о нечему плjosнатом, танком.

НИЈЕ

лишће свеске

НЕГО

листови свеске

• речи истог облика, а различитог значења

Запамти

ЗНАЧЕЊЕ РЕЧИ

исто или слично

барка – мала лађа

исти облик, различито
значење

лист (ловор, лист папира, новине, рам са
златним листићима, риба лист, лист на нози)

пренесено значење
(устаљени језички изрази)

претурити преко главе

природа

атмосфера

укуси

мириси

звучи

осећања

ОПИСИВАЊЕ

књижевни лик

изглед

понашање

особине

размишљања

однос према другима

ПРЕПРИЧАВАЊЕ

сажето

опширно

усмено

писано

у целини

по деловима

A large orange circle is centered on the page, containing the text "ПРОВЕРИ ЗНАЊЕ".

**ПРОВЕРИ
ЗНАЊЕ**

Провери знање о правопису

1. Попуни табеле као што је започето.

8

Држава	Становници	Становник	Становница
Пољска	Пољаци		
Белорусија		Белорус	

Насеље	Становници	Становник	Становница
Вршац			Вршчанка
Зајечар	Зајечарци		

2. У сваком пару обој поље са тачно написаном улицом или тргом.

4

Трг Николе Пашића	Трг Цара Лазара
трг Николе Пашића	Трг цара Лазара

Улица Доситејева	Булевар деспота Стефана Лазаревића
улица Доситејева	Булевар Деспота Стефана Лазаревића

3. На линијама правилно напиши бројеве.

4

139 _____ 664 _____
1000 _____ 2057 _____

4. На линији напиши реченицу у 3. моделу управног говора.

2

Лазар је рекао Стевану да иде да свира гитару.

5. Следећу реченицу на линији напиши у неуправном говору.

2

„Данашња утакмица”, рече Златко, „биће напорна.”

6. Испред тачно написаних назива институција, предузећа, установа и манифестација упиши слово **Т**, а испред нетачно написаних слово **Н**.

5

	Народна Банка Србије
	Матица српска
	Издавачко предузеће „просвета”
	Дом здравља Раковица
	Фестивал хумора за децу – Лазаревац

7. Допуни правилно следеће реченице заменицом *ви/Ви*.

Госпођо, прођите _____ први. Децо, хоћете ли да _____ направим палачинке?
(ви/Ви) (вам/Вам)

Чика Лазо, имате ли _____ возачку дозволу? Господо, хвала _____!
(ви/Ви)

8. Допуни правилно реченице са/с.

У недељу ћу ићи _____ њима на утакмицу.

Данас ћу _____ тобом у школу. Сутра ће _____ мном да пође и Катарина.

9. Подвуци реченице у којима су речце *ли*, *је л'* и *јер* правилно написане.

Хоћеш ли са мном у библиотеку? Нисам дошла је л' сам се разболела.
Дали хоћеш да поделимо ужину? Нисам био на утакмици јер сам повређен.
Да л' сам добро урадила вежбу? Јер ти сад мало боље?

10. Заокружи правилно написана имена животиња.

маче Луња

пас астор

коњ Муња

корњача Жизела

папагај Рене

11. Поред тачно написаних имена упиши ✓, а поред нетачно написаних ✗.

Светлоока _____ Бела Грива _____ леси _____ Пипи дуга чарапа _____ Ружно Паче _____

12. Препиши правилно реченице.

за време првог светског рата српску војску је предводио краљ петар I карађорђевић.

вођа другог српског устанка је био милош обреновић.

Одлично
урађено!

47–41

Веома се
трудиш!

40–36

Добро је,
можеш боље!

35–27

Више се
потруди!

26–17

Понови градиво
и биће боље!

16–0

Укупно:

Провери знање о служби речи у реченици

1. Променљиве врсте речи подвуци, а непроменљиве заокружи.

2

прилошка одредба за место заменице придеви
прилошка одредба за време глаголи неки бројеви именице

2. Поред променљиве врсте речи упиши слово **П**, а поред непроменљиве слово **Н**.

7

поред ____ мала ____ ходати ____ у ____ грање ____ два ____ ми ____

3. У свакој реченици допиши субјекат.

3

____ су трчале. Сања и ____ једу сладолед.
На рођендан нас је позвао ____.

4. Подвуци реченицу у којој је субјекат изостављен.

1

Дарија лепо пева. Вредни поштар носи писма. Играле смо се у парку.

5. Допуни реченице предикатима.

4

Славка и Маја ____ у аутобус. Они ____ бицикл.
Свако јутро бака ____ цвеће. Драгослав и Анка ____ на море.

6. У свакој реченици допиши објекат.

4

Михаило пере _____. Димитрије вешто вози _____.
Он је брзо појео _____. _____ нам је донео стриц Слободан.

7. У датим реченицама субјекат подвуци једном, предикат двома, а објекат таласастом линијом.

3

Мама свира клавир.

Пас Ћира маше репом.

Јутарња роса се нахватала на зелену траву.

8. Дату реченицу допуни тако да употребиш задате прилошке одредбе:

Зорица плива.

- а) Прилошку одредбу за место: _____.
- б) Прилошку одредбу за време: _____.
- в) Прилошку одредбу за начин: _____.
- г) Прилошку одредбу за место, време и начин: _____.

9. Заокружи атрибуте у реченицама.

Весела Мирјана је певала на приредби. Високо дрво високо расте.
Лоптица се брзо откотрљала у зелену траву. Наше школско двориште је најлепше.

10. Прочитај реченицу, а затим је анализирај тако што ћеш попунити табелу.

Јуче је Надин деда дуго сакупљао опало лишће у свом дворишту.	
Реч / група речи	Служба речи
Јуче	
	предикат
	атрибут
Надин деда	
дуго	
опало	
опало лишће	
	прилошка одредба за место

Одлично
урађено!

41–35

Веома се
трудиш!

34–30

Добро је,
можеш боље!

29–24

Више се
потруди!

23–15

Понови градиво
и биће боље!

14–0

Укупно:

Провери знање о језичкој култури

1. Повежи речи са њиховим објашњењем.

3

намерник

ошинути

развигор

лагани, пролећни ветар који дува у време листања и цветања биљака

путник који у пролазу случајно сврати код некога, случајни гост

јако ударити, оштро укорити речима или погледом

2. Напиши шта значе дате речи.

3

гора _____

крдо _____

притајити се _____

3. Дате реченице препиши штампаним словима ћирилице тако што ћеш уместо подвучених речи написати речи које имају исто или слично значење.

3

Данас је Богдан био код лекара.

Ања воли да ради на компјутеру.

Моја бака је готовила вечеру.

4. Прочитај реченицу, а затим објасни подвучени језички израз.

2

Ненад се на провери знања из математике провео као бос по трњу.

5. Поред наведених речи напиши две речи које имају исти облик, а различито значење као што је започето.

6

лук – поврће, _____, _____

коса – нагнута страна узвишења, _____, _____

лоза – навој на шрафу, _____, _____

6. Прочитај текстове и затим напиши о којој врсти описивања је реч.

„И они кренуше весело у планину. Небо је било загасито плаво, а наред неба блистало је сунце и обасјавало зелене планинске обронке. Хајди је скакутала тамо–амо и клицала од радости.”

„Перса је била пегава, носила је жуте чарапе и увек су јој биле искривљене штикле на ципелама. Док се нисам заљубио, нисам ни обраћао пажњу на њу, али, од часа кад сам се заљубио, изгледала ми је божанствено лепа и довољно ми је било да је видим, ма и издалека, да видим само њене криве штикле, па да се одмах узбудим и похитам јој у сусрет, не бих ли што пре срео осмех не њеном пегавом лицу.”

7. Препричај сажето дати одломак.

„И поред толико запиткивања, Дуња остаде у недоумици: да ли Марко вешто измишља, или се невешто шали. Јер небо може бити звездано, али не у позоришном смислу, а те далеке звезде и планете можда ипак играју неке улоге. А ако је то позориште на небу с публиком на земљи само његова маштарија којом прекраћује пут од школе до куће?”

Одлично
урађено!

22–19

Веома се
трудиш!

18–16

Добро је,
можеш боље!

15–12

Више се
потруди!

11–8

Понови градиво
и биће боље!

7–0

Укупно:

Белешке

[illegible]